

KONGREGACE PRO KLÉRUS

VŠEOBECNÉ
KATECHETICKÉ
DIREKTORIUM

VYDAL SEKRETARIÁT ČESKÉ BISKUPSKÉ KONFERENCE
PRAHA 1994
(PRO VNITŘNÍ POTŘEBU)

ÚVOD

Toto Všeobecné katechetické direktorium se uveřejňuje podle dekretu *Christus Dominus* č. 44.

Příprava dokumentu vyžadovala mnoho času nejen pro vnitřní těžkosti týkající se obsahu, ale i pro postup práce.

Když se totiž utvořila vlastní komise odborníků pro katechezi, kteří byli vybráni po dohodě s některými biskupskými konferencemi z různých národů, jako první si vyžádali připomínky a návrhy z jednotlivých biskupství.

Na základě těchto připomínek bylo vypracováno prvé stručné schéma direktoria, které bylo předloženo k posouzení mimořádnému plenárnímu zasedání Posvátné kongregace pro klérus. Potom se zredigovalo podrobnější schéma a znovu byly požádány biskupské konference, aby se k němu vyslovily. Na základě návrhu této druhé konzultace s biskupy se zredigovalo výsledné schéma direktoria. Před zveřejněním jej přehlédla zvláštní teologická komise a schválila Posvátná kongregace pro učení víry.

Direktorium chce předložit základní teologicko-pastorační zásady, dané učitelským úřadem církve, zejména II. Vatikánským koncilem, jimiž by se mohla lépe usměřňovat a koordinovat pastorační služba slova. Proto je zřejmé, proč v tomto direktoriu převládá aspekt teoretický, ačkoliv, jak je zřejmé, ani aspekt praktický nijak neschází. Zvolili jsme tento postup především proto, že jen když se vychází ze správného pochopení podstaty a cílů katecheze, jakož i pravd, které je povinna podávat – se zřetelem k adresátům a vzhledem k podmínkám, v nichž žijí – je možné vyhnout se úchylnám, jež se, bohužel, dnes často vyskytují. Kromě toho konkrétní aplikace zásad a tvrzení direktoria musí být zvláštním úkolem různých biskupství, jež ji plní prostřednictvím svých národních a regionálních direktorií, katechismů a všech ostatních prostředků vhodných pomáhat službě slova.

Je zřejmé, že všechny části direktoria nejsou stejně důležité. Části, kde se mluví o Božím zjevení, o podstatě katecheze, o kritériích hlásání křesťanské zvěsti a jejich důležitějších prvcích, jsou závazné pro všechny. Části, jež se vztahují na současné podmínky, na metodologii a druhy katecheze pro různé věkové skupiny, je třeba přijmout spíš jako pokyny a rady, neboť jsou z velké části převzaty z humanitních věd, ať už teoretických nebo praktických, podléhajících jistému vývoji.

Direktorium je určeno především biskupům a biskupským konferencím, ale i těm, kteří pod jejich vedením nesou zodpovědnost za katechezi. Bezprostředním cílem direktoria je pomáhat při sestavování katechetických direktorií a katechismů. Právě pro vypracování těchto pomůcek jsou v direktoriu načrtnuty některé základní linie současné situace. Jejich cílem je podněcovat v rozličných oblastech církve pozorné a důkladné studium konkrétních situací a pastoračních potřeb. Navíc jsou naznačeny některé všeobecné principy metodologie a katecheze podle věkových skupin, aby se tak osvětlilo, jak je nutné naučit se umění a moudrosti vychovávat; zvláštní pozornost se věnovala vypracování třetí části, uvádějící kritéria pro vysvětlování pravd předávaných katechezí, a současně se poskytuje přehled podstatných prvků křesťanské víry, aby bylo vyzdviženo, že nevyhnutelným cílem katecheze je předat úplnou křesťanskou zvěst.

Protože se direktorium obrací na národy s velmi rozdílnými situacemi a pastoračními potřebami, musela se uvažovat tzv. průměrná situace. S ohledem na tuto zvláštní koncepci a strukturu je třeba na direktorium se dívat a je posuzovat. Totéž lze říci o popisu pastorační práce, předloženém v VI. části. Jde o uskutečňování pastorační činnosti, která je popsána jen v hlavních rysech. Ta možná nebude dostačovat v krajích, kde katecheze již velmi pokročila, možná se bude zdát, že příliš požaduje tam, kde katecheze dosud pokročila málo.

Když je zveřejňován tento dokument, kterým církev dosvědčuje svou starost o tak důležitou a podstatnou službu (ministerium) jejího poslání ve světě, vyslovujeme přání, aby ho všichni přijali, pečlivě studovali a prohloubili ve světle skutečných pastoračních potřeb jednotlivých církevních společenství a aby podněcoval ke stále živějšímu a pozornějšímu výzkumu, věrně odpovídajícímu potřebám služby slova a pokynům učitelského úřadu církve.

Posvátná kongregace pro klérus, Directorium catechisticum generale Ad normam decreti, 11.4. 1971: AAS 64 (1972), 97 – 167.

ČÁST I – AKTUÁLNOST PROBLÉMU

Význam a cíl této části

1. Protože hlavní starostí církve je hlásat víru a pomáhat jí ve společnosti lidí naší doby, podléhající hlubokým kulturně-spoločenským změnám, a vzhledem k tomu, co předložil II. Vatikánský koncil, je užitečné popsat některé zvláštní rysy současné situace a naznačit jejich důsledky v duchovním životě a nové úlohy ukládané církvi. Tím se vůbec nechce vyčerpat téma, jež se v různých oblastech církve projevuje zvláštními a často velmi odlišnými aspekty. Doplnění směrnic a jejich přizpůsobení požadavkům jednotlivých národů a oblastí bude úlohou národních direktorií.

SOUČASNÁ SITUACE VE SVĚTĚ

Současná doba podléhá nepřetržitým změnám

2. „Dnes lidské pokolení žije v novém období svých dějin, v němž hluboké a rychlé změny se postupně šíří do celého světa...Můžeme proto mluvit o skutečné společenské a kulturní přeměně, která se též obrátí i v životě náboženském.“¹

Jako příklad se mohou uvést dvě skutečnosti, jež se odrážejí v životě víry a dotýkají se též katecheze:

- a) Kulturní tradice vzhledem k předávání víry byla i v minulosti příznivější než dnes. V dnešní době se tato tradice značně změnila, takže o její kontinuitu se můžeme opírat stále méně. Proto k předávání víry novým generacím je třeba obnovit evangelizaci.
- b) Je třeba mít na zřeteli, že křesťanská víra se musí rozvíjet a najít nové formy vyjadřování, aby se mohla zakořenit v nových kulturách, jež následují po sobě. Třebaže aspirace a hluboké touhy vlastní člověku jsou tytéž, přece jen si dnešní lidé kladou nové otázky po smyslu a důležitosti života. Věřící člověk naší doby není zcela stejný jako věřící člověk včerejška. Z toho vzniká potřeba zajištění kontinuity víry, ale současně též předložit poselství spásy novým způsobem.

Dnes je třeba vzít v úvahu i velké rozšíření společenských komunikačních prostředků. Jejich účinnost přesahuje hranice států, takže jednotlivci se stávají jakoby občany celého lidského společenství.²

1 GS 4: EV I, 1325.

2 srv. IM 22: EV I, 281.

Tyto prostředky velmi silně zasahují do života věřících jednak tím, co vyučují, jednak mentalitou a způsoby chování, které u nich nabývají převahy. Proto je velmi potřebné věnovat jim pečlivou a potřebnou pozornost.

Dnešní pluralismus

3. „Tím se stává, že tradiční místní společenství, jako jsou patriarchální rodiny, rody, kmeny, vsi, rozmanité skupiny a společenské svazky, procházejí stále hlubšími proměnami.“³

Ve staré křesťanské společnosti se náboženství pokládalo za hlavní princip jednoty národů. Dnes se mnoho změnilo: soudržnost národů, jež vznikla nastolením demokracie, pomáhá svornosti různých duchovních rodin, „pluralismus“ se již nepokládá za zlo, proti němuž je třeba bojovat, ale za viditelnou realitu. Každý se může rozhodnout, aniž by se stal cizím elementem ve společnosti nebo za něj byl pokládán.

Proto ti, již se věnují službě slova, nesmějí nikdy zapomínat, že víra je svobodnou odpovědí člověka na milost Boha, který se zjevuje. A ať více než v minulosti předkládají Kristovu radostnou zvěst v její obdivuhodné podobě jednak jako klíč k tajemství člověka, jednak jako nezasloužený Boží dar, jež dostáváme z jeho milosti, když vyznáváme svou nedostatečnost.⁴

Dynamika naší doby

4. Budování lidské společnosti, pokrok a postupné naplnění lidských plánů mobilizují energii současných lidí.⁵ Víra se nesmí odcizit tomuto lidskému pokroku, jenž po pravdě může být spojen se závažnými poruchami. Proto poselství evangelia musí vyslovovat úsudek o tomto stavu věcí a ukázat lidem smysl těchto událostí.

Služba slova stále důkladnějším objevením lidského i božského povolání člověka musí evangelium umožnit rozšiřovat svůj kvas pravé svobody a pokroku,⁶ budit touhu po povznesení lidské osoby a po boji proti způsobu činnosti a myšlení, podléhajícímu fatalismu.

Tyto směrnice jen ukazují na dnešní zaměření činnosti služby slova k současnému světu: „...na církvi se teď vyžaduje, aby vlila do žil lidské společnosti věčnou životní a božskou sílu evangelia“.⁷

Stav náboženského cítění

5. Vědecká, technická, průmyslová a městská civilizace nezřídka odvrací zájem člověka od toho, co je božské a znesnadňuje niternou péči o náboženský život. Mnozí při vysvětlování osobního a společenského života pokládají Boha za méně přítomného, méně potřebného a méně schopného dát vysvětlení osobnímu i společenskému životu. Z toho snadno vzniká náboženská krize.⁸

3 GS 6: EV I, 1332.

4 srv. GS 10: EV I, 1351.

5 srv. GS 4: EV I, 1329s.

6 srv. AG 8 a 12: EV I, 1107 a 1116.

7 Jan XXIII., apošt. konst. Humanae salutis: AAS 54 (1962), 6; EV I, 3.

8 srv. GS 5 a 7: EV I, 1331 a 1339 s.

Křesťanská víra prožívá tuto krizi u svých příslušníků stejně jako jiná náboženská vyznání. Vzhledem ke kultuře sekularizované a zbavené posvátna musí víra zřetelně zdůrazňovat svou podstatu, jež převyšuje každý kulturní pokrok, a ukazovat svou originalnost.

Úlohou služby slova je objevovat, osvobodit od nejednoznačnosti a rozvíjet autentické hodnoty duchovního dědictví těch lidských kultur, v nichž ještě přetrvává živé a čínorodé náboženské cítění a proniká celou existencí lidského života.

V minulosti se bludné názory a omyly v oblasti víry a křesťanského způsobu života většinou týkaly jen malého počtu osob a omezovaly se více než dnes na intelektuální vrstvy. Nyní však lidský pokrok a společenské komunikační prostředky způsobují, že tyto názory kolují rychleji a den ze dne ovlivňují věřící, zejména mladé, kteří podléhají vážným krizím a často jsou nabádáni k přijetí způsobu myšlení a jednání protikladného k náboženství. Uvedená situace si zřejmě vyžaduje vhodná pastorační opatření.

SOUČASNÁ SITUACE V CÍRKVI

Jsou zde uvedena fakta, charakterizující náboženskou situaci ve světě a silně se odrážející v životě církve.

„Tradiční“ víra

6. Křesťanská víra je vystavena velkým nebezpečím u mnohých věřících, zejména tam, kde bylo náboženství pokládáno téměř za výsadu některých společenských vrstev, nebo kde se příliš spoléhalo na staré zvyky a uniformitu náboženského vyznání.

Celé masy lidí se ubírají cestou vedoucí k náboženské lhostejnosti nebo jsou v nebezpečí uchovat si víru, jíž chybí potřebná dynamika a účinný vliv na život. Spíše než zachování náboženských zvyků je dnes třeba řešit problém nové evangelizace mas lidí, jejich nového obrácení, jejich hlubší a zralější výchovy ve víře.

To neznamená, že by se mělo zanedbávat lidové náboženské cítění a nebo podceňovat pravá víra, zachovaná v prostředích proniknutých křesťanskou kulturou. Navzdory procesu sekularizace náboženské cítění v mnohých oblastech církve stále žije. Toto náboženské cítění nelze zanedbat, protože je upřímně projevováno a opravdově prožíváno velkým počtem lidí. Lidové náboženské cítění je dokonce příležitostí a východiskem hlásání víry. Je ho třeba jen očistit a zhodnotit jeho pozitivní prvky tak, aby se nikdo neuspokojil s nepřiměřenými nebo nevhodnými pastoračními formami, jež by spíše působily opačně.

Náboženská lhostejnost a ateismus

7. Mnozí pokřtění se natolik vzdálili náboženství, že vyznávají jistý druh náboženského indiferentismu až ateismu. „Mnoho našich současníků však toto hluboké životní spojení s Bohem vůbec nechápe nebo je výslovně odmítá, takže ateismus je třeba počítat k nejzávažnějším skutečnostem naší doby a podrobit ho velmi pečlivému zkoumání.“⁹

II. Vatikánský koncil pozorně uvažoval o tomto jevu¹⁰ a výslovně se zabýval protilékou: „Léčivý prostředek proti ateizmu je třeba očekávat jednak od vhodného výkladu nauky, jednak od bezúhonného života církve a jejích údu.“

9 GS 19: EV I, 1373.

10 srv. GS 19-20: EV I, 1373-1377.

Je na církvi, aby zpřítomňovala a činila jakoby viditelným Boha Otce a jeho vtěleného Syna a bez přestání se pod vedením Ducha svatého obnovovala a očišťovala. Toho se dosáhne především svědectvím živé a zralé víry, to je víry vychované k tomu, aby dovedla jasně posoudit obtíže a překonat je.¹¹

Jsou i případy, kdy křesťanská víra je jakoby znečištěna jistým druhem novopohanství, i když je zachován jistý smysl pro náboženství a určitá víra v nejvyšší bytost. Náboženské smýšlení se může vyhnout vlivu Božího slova a svátostnému životu a najít svůj pokrm v pověřivých a magických praktikách, morální život může ustoupit předkřesťanské etice. Někdy se může stát, že se do křesťanské religiozity zavedou prvky přírodních nebo animistických kultů a věšteckých praktik s nebezpečím, že v některých prostředích se upadne do synkretických forem. Také se stává, že se šíří náboženské sekty, které do křesťanského tajemství vkládají prvky starodávných mýtických představ.

V těchto případech se v nejvyšší míře vyžaduje, aby se služba slova, zejména evangelizace a katecheze, obnovovaly podle směrnic koncilového dekretu *Ad Gentes Divinitus*, č. 13, 14, 21, 22.

Víra a různé kultury

8. Existují i takoví křesťané, zejména s vyšší kulturní formací, kteří cítí jisté těžkosti ve formulacích víry, jež pokládají za příliš zastaralé a již překonané, nebo za příliš poplatné západní kultuře. Hledají novou náboženskou řeč, modernějšímu životu přiměřenější, která by umožnila víře rozšířit své světlo na skutečnosti, jež dnes sužují lid, a dovolila evangeliu, aby se „vtělilo“ do různých kultur. Nepochybně je povinností církve věnovat tomuto lidskému požadavku co největší pozornost.

To, co se v dekretu *Ad Gentes Divinitus* praví o mladých církvích, platí i pro všechny pracovníky služby slova: „...z obyčejů, tradic, moudrosti, učení, věd a umění svých národů si osvojují vše, co může přispět k větší cti Stvořitele, k objasnění milosti Spasitelovy a k náležitému uspořádání křesťanského života“.¹²

A tak „úkolem služby slova, která podává poselství evangelia obnoveným způsobem, je zjevit jednotu Božího plánu. Aniž by vyvolávala zmatky a upadla do prostoduchých ztotožňování, musí ukazovat na hlubokou jednotu, která je mezi spásonosným Božím plánem uskutečněným v Kristu a lidskými touhami, mezi dějinami spásy a dějinami lidstva, mezi církví jako Božím lidem a lidskými společenstvími, mezi nadpřirozenými dary a charismaty a hodnotami lidskými“.¹³

11 GS 21: EV I, 1382

12 č. 22: EV I, 1168; srv. č. 21: EV I, 1165; Pavel VI., Projev 6. srpna 1969.

13 Comm. 5-s/comm. 2 Conf.

Dílo obnovy

9. V této změněné situaci by si někdo mohl myslet, že se zmenší intenzita apoštolského ducha, jenž chce církev rozněcovat. Je třeba uznat, že horlivost pastýřů a křesťanů byla opravdu velká a nelze ji tedy napadat. Zdá se, že překážky účinnějšího působení pocházejí buď z nedostatku přiměřené přípravy na nové a náročné úlohy ukládané službě slova, nebo z doposud nedostatečného uvažování, někdy vyjadřovaného teoriemi, jež zeslabují evangelijní iniciativu, místo a by ji podporovaly.

Proto II. Vatikánský koncil znovu vyzval k obnově služby slova. Ale zdá se, že někteří hlasatelé znovu vystavují tuto obnovu nebezpečí:

- *Někteří nevidí hloubku požadované obnovy, jako by šlo jen o odstranění náboženské nevědomosti. Podle nich by bylo dostačující posílit katechetické vyučování. Je zřejmé, že to vůbec neodpovídá skutečnosti. Je třeba obnovit samotnou katechetickou řeč. A jde o obnovu, jež se vztahuje nejen na katechezi dětí, ale i na trvalou výchovu ve víře pro dospělé.*

- *U některých se projevuje sklon zredukovat hlásání evangelia jedině na jeho důsledky ne existenci v tomto čase.*

Evangelium a jeho zákon lásky bezpochyby vyžadují totální spolupráci věřících – angažováním se v činnostech časného řádu – při stále účinnějším prosazování spravedlnosti a bratrství mezi lidmi. To však nestačí k náležitému vydávání svědectví o Ježíši Kristu, Synu Božím, a našem Spasiteli. Vždyť jeho tajemství, jež zjevuje nevýslovnou Boží lásku,¹⁴ se musí přímo a v úplnosti hlásat těm, jež je třeba evangelizovat a již ho mají přijmout.

Učení konstituce *Gaudium et Spes* a prohlášení *Dignitatis humanae* nepřipouštějí žádný „*minimismus*“, pokud jde o přímou službu víře prostřednictvím slova. Oba dokumenty projevují péči o to, aby se našly prostředky k odstranění výše popsané situace. V žádném případě obnovu služby slova zejména v katechezi nelze izolovat od všeobecné obnovy pastorace.

K dosažení dobrých výsledků je třeba splnit vážné a rozhodující úlohy:

napomáhat vývoji tradičních forem služby slova a nacházet nové; evangelizovat a katechizovat ty, kteří jsou na nízké úrovni; vyjít v ústrety „*inteligenci*“ a uspokojit její požadavky; zlepšit tradiční formy křesťanské přítomnosti a najít nové, účinnější; používat všechny současné prostředky a síly církve a současně opustit ty formy, jež se ukázaly málo odpovídajícími evangeliu.

Při plnění této úlohy se církev spoléhá na všechny členy Božího lidu. Biskupové, kněží, řeholníci a řeholnice, laici – každý podle své zodpovědnosti je povinen rozvíjet své poslání. Ať si přitom dobře všímají situace ve světě, jež tak hluboce ovlivňuje život víry.

Aby katechetická obnova mohla účinně pomáhat těmto dělníkům evangelia, musí využívat přínosu posvátných věd, teologie, biblických studií, pastoračních úvah a humanitních věd, jakož i jiných pomůcek – především společenských komunikačních prostředků – pomocí nichž se dnes šíří myšlenky a názory.

13 Comm. 5-s/comm. 2 Conf. Gener. Episcopatus Latino-Americani, 1968.

14 srv. 1 Jan 4,9.

ČÁST II – SLUŽBA SLOVA

KAPITOLA 1 – SLUŽBA SLOVA A ZJEVENÍ

Zjevení: Boží dar

10. V konstituci *Dei Verbum* ekumenický koncil považuje zjevení za čin, kterým Bůh osobně vstupuje do společenství s námi: „Bůh ve své dobrotě a moudrosti rozhodl zjevit sebe samého a oznámit tajemství své vůle..., aby je pozval a přijal do svého společenství.“¹ Bůh se tedy jeví jako ten, který chce sdělovat sebe sama a uskutečnit tak plán vnuknutý láskou.

1 DV 2: EV I, 873

Tento dar Boží lásky má být východiskem katecheze. Víra je přijetím tohoto božského daru a zároveň ovocem, které v nás tento dar přináší. Tato charakteristická vlastnost, pro kterou je třeba pokládat víru za dar, proniká celý obsah služby slova.

Zjevení: události a slova

11. Bůh chce dát lidem poznat svůj plán, a proto působí v událostech dějin spásy a prostřednictvím inspirovaných slov, která tyto události provázejí a objasňují tajemství v nich obsažená: „Toto zjevování (revelations oeconomia) se uskutečňuje činy a slovy, které navzájem vnitřně souvisí, takže skutky, které Bůh vykonal v dějinách spásy, ukazují a posilují nauku i skutečnosti vyjádřené slovy; slova pak hlásají tyto skutky a objasňují tajemství v nich obsažená.“²

Zjevení je tedy souhrn událostí a slov, které se navzájem objasňují. Služba slova je má ohlašovat tak, aby objasnila a zprostředkovala hluboká v nich obsažená tajemství. Tak služba slova nejen připomíná zázračná díla, která Bůh vykonal v minulosti a která v Kristu dosáhla svého naplnění, ale též interpretuje ve světle zjevení lidský život naší doby, znamená časů a skutečnosti tohoto světa, neboť se v nich uskutečňuje Boží záměr spásy člověka.

Ježíš Kristus, prostředník a plnost celého zjevení

12. „Nejhlubší pravda, která se odhaluje tímto zjevením o Bohu i o spáse člověka, nám září v Kristu, který je prostředníkem a zároveň i plností celého zjevení.“³

Kristus je nejen největší prorok, který svým učením doplnil, co Bůh předem říkal a uskutečnil. On je věčný Syn Boží, který se stal člověkem, a proto poslední událostí, k níž směřují všechny události dějin spásy, a který naplňuje a zjevuje nejvyšší úmysly Boží. „On tedy... naplňuje a dovršuje zjevení.“⁴

Služba slova musí postavit do jasného světla tento podivuhodný charakter řádu zjevení. Boží Syn se začleňuje do lidských dějin, přijímá lidský život a smrt a definitivně realizuje v těchto dějinách svůj plán smlouvy.

Obdobně jako evangelista Lukáš i služba slova má jako první úlohu připomínat věřícím událost, kterou je Ježíš, poukazovat na její význam a vždy hlouběji vnikat do tohoto nezvratného a jediného faktu: „Už mnoho (lidí) se pokusilo sepsat vypravování o událostech, které se dovršily mezi námi... a tak, když jsem všechno od začátku důkladně prozkoumal, rozhodl jsem se i já..., že to pro tebe uspořádaně vypíšu.....“⁵.

Služba slova se musí opírat o Bohem vnuknuté vyprávění, které nám o vykupitelském vtělení podal sám Ježíš, první učedníci a nejvíce apoštolové, svědkové událostí. „Je všeobecně známo, že mezi všemi spisy Písma... právem vynikají evangelia, neboť ta jsou hlavním svědectvím o životě a učení vtěleného Slova, našeho Spasitele“.⁶

2 DV 2: EV I, 873

3 DV 2: EV I, 873.

4 DV 4: EV I, 875; srv. LG 9: EV I, 308.

5 Lk 1, 1-3.

6 DV 18: EV I, 899.

Je třeba též připomenout, že Ježíš, Mesiáš a Pán, je stále přítomný ve své církvi skrze svého Ducha.⁷ Služba slova jej proto musí představovat nejen jako předmět studia, ale také jako toho, který otvírá srdce posluchačů, aby přijali a pochopili poselství přicházející od Boha.⁸

7 srv. Jan 14, 26; 15, 26; 16, 13; Zj 2,7.

8 srv. Sk 16, 14.

Služba slova neboli hlásání Božího slova: úkon živé tradice

13. „V podání apoštolů je obsaženo všechno, co Božímu lidu prospívá k svatému životu a k růstu víry. A tak církev ve svém nauce, životě a bohoslužbě zvětňuje a všem pokolením předává všechno, co sama je a v co věří.“⁹

9 DV 8: EV I, 882.

Tato tradice je vázána na výpovědi, ale je širší a hlubší než tyto výpovědi. Je to tradice živá, protože Bůh v ní pokračuje v dialogu: „A tak Bůh, který kdysi promluvil, nepřestává mluvit se Snoubenkou svého milovaného Syna a Duch svatý, skrze kterého zaznívá živý hlas evangelia v církvi a skrze ni ve světě, uvádí věřící do veškeré pravdy a působí, aby v nich Kristovo slovo přebývalo v celém svém bohatství.“¹⁰

Služba slova se tedy může pokládat za hlasatelku této živé tradice v rámci celé tradice. „Tato apoštolská tradice prospívá v církvi pomocí Ducha svatého. Vzrůstá totiž chápání předaných věcí a slov, a to jak přemýšlením a studiem věřících, kteří je uchovávají ve svém srdci, tak hlubším pochopením duchovních skutečností z vlastní zkušenosti, ale také hlásáním těch, kteří s poslušností v biskupském úřadě přijali bezpečné charisma pravdy.“¹¹

Na jedné straně je třeba jasně odlišovat Boží zjevení, které je předmětem katolické víry a jež se uzavřelo v apoštolské době, a milost ducha svatého, bez jehož inspirace a osvětlení nikdo nemůže věřit. Na druhé straně Bůh – který kdysi mluvil k lidem a tak zjevil sebe sama spásonosnými událostmi a poselstvím proroků, Ježíše Krista a apoštolů – i dnes vede tajemným způsobem církev, svou Nevěstu a mluví k ní skrze Ducha svatého v posvátné tradici světlem víry a smyslem pro víru, aby Boží lid pod vedením učitelského úřadu získával stále hlubší poznání zjevení.

Úlohou pastýřů církve není jen ohlašovat a bezprostředně vysvětlovat Božímu lidu poklad víry, který jim je svěřen, ale i autenticky posoudit jeho vyjádření a vysvětlení, která věřící žádají a předkládají, aby se „tak při uchovávání, uskutečňování a vyznávání předané víry vytvářel jedinečný soulad biskupů a věřících.“¹²

Z toho vyplývá, že služba slova má představovat Boží zjevení – jednak jak jej předkládá učitelský úřad a jednak jak jej vyjadřuje živé povědomí a víra Božího lidu pod bedlivým dohledem učitelského úřadu. Tak služba slova není čirým a jednoduchým opakováním starobylého učení, ale je jeho věrnou reprodukcí, přizpůsobenou novým problémům a vždy hlouběji chápanou.

10 Dv 8: EV I, 884.

11 DV 8: EV I, 883.

12 DV 10: EV I, 886.

Písmo svaté

14. Boží zjevení bylo osobním vnuknutím Ducha svatého vyjádřeno písemně v Písmě svatém Starého a Nového zákona, které obsahuje a předkládá pravdu zjevenou Bohem.¹³

Církev, strážkyně a vysvětlovatelka Písma svatého, se jím dává poučovat tím, že vytrvale medituje a vždy víc prohlubuje jeho učení. Služba slova, věrná tradici, nachází v Písmu svatém pokrm a normu.¹⁴ „V posvátných knihách totiž Otec, jenž je na nebesích, s láskou vychází vstříc svým dětem a rozmlouvá s nimi.“¹⁵

Ale na druhé straně církev, když čerpá z Písma svatého normu svého myšlení, má i moc interpretovat ho v síle Ducha svatého, který ji oživuje: „S jeho pomocí plněji chápe samo Písmo svaté a neustále ho uvádí do života.“¹⁶

Služba slova má tedy východisko v Písmu svatém a v hlásání apoštolů; církev je přijímá, vysvětluje a užívá v konkrétních situacích.

Víra: Odpověď na Boží slovo

15. Vírou člověk vědomě přijímá zjevení a jeho prostřednictvím má vědomě účast na Božím daru.

Bohu, jenž se zjevuje, je třeba odpovídat poslušností víry, kterou se člověk svobodně rozhoduje pro „evangelium o Boží milosti“¹⁷ s plným souhlasem rozumu a vůle. Člověk, vedený vírou, darem Ducha, dospěje ke kontemplaci a k oblažujícímu zakoušení Boha – Lásky, který zjevil v Kristu bohatství své slávy.¹⁸ Navíc živá víra je v nás počátkem věčného života, ve kterém se budou moci konečně zkoumat hlubiny Boží.¹⁹ Víra poznávající Boží plán spásy nás vede k poznávání Boží vůle s námi na tomto světě a ke spolupráci s jeho milostí. „Víra totiž staví vše do nového světla a vyjadřuje Boží záměr týkající se celkového povolání člověka, a proto vede mysl k řešení plně lidským.“²⁰

13 srv. DV 11: EV I, 889.

14 srv. DV 21, 24, 25: EV I, 904, 907, 908.

15 DV 21: EV I, 904.

16 DV 8: EV I, 884.

17 srv. Sk 20, 24.

18 srv. Kol 1, 26.

19 srv. 1 Kor 2, 10.

20 GS 11: EV I, 1352.

Úloha služby slova

16. Krátce řečeno, služebník slova si musí plně uvědomit úlohu, jež mu je svěřena: probouzet živou víru, která obrací mysl k Bohu, vybízí k souhlasu s jeho činností, přivádí k živému poznání obsahu tradice, odhaluje a objasňuje pravý význam světa a lidské existence.

Služba slova je hlásáním poselství spásy: přináší lidem evangelium. Hlásané a vyučované tajemství hluboce působí na tuto vůli žít, na tuto hlubokou tužbu po plnosti, na toto živé očekávání budoucí blaženosti, které Bůh vložil do srdce každého člověka a které svou milostí pozdvihl do nadpřirozeného řádu.

Pravdy víry v sobě zahrnují lásku k Bohu, který vše stvořil pro Krista a v Kristu nás vzkřísil. Rozličné aspekty křesťanského tajemství je třeba předkládat tak, aby ústřední událost

– Ježíš, největší Boží dar lidem – byl na prvním místě, a aby se ostatní pravdy katolického učení uspořádaly kolem něho a z pedagogického hlediska hierarchicky odstupňovaly.²¹

KAPITOLA II – KATECHEZE V PASTORAČNÍM POSLÁNÍ CÍRKVE

(Význam, cíl, účinnost)

Služba slova v církvi

17. Služba slova má různé formy přiměřené podmínkám, kde se vykonává, a cíli, kterého chce dosáhnout.

První formou je EVANGELIZACE neboli MISIE (někdy se též nazývá misijní hlásání), jehož cílem je vzbuzení prvního úkonu víry.²² Tímto úkonem lidé začínají přijímat slovo Boží.

Jinou formou je KATECHEZE. Jejím „cílem je, aby lidé pomocí vhodně předložené nauky měli živou, rozvinutou a čínorodou víru“.²³

Přistupuje k tomu i LITURGICKÁ FORMA v rámci slavení liturgie, zejména eucharistie – např. homilie.²⁴

21 srv. č. 43 a č. 39: EV IV, 519 a 515

22 srv. CD 11, 13: EV I, 593 ss., 599 ss.; AG 6,13, 14: EV I, 1098 ss., 1117-1125.

23 CD 4: EV I, 602.

24 srv. SC 33, 52: EV I, 52 s., 89; S. Congr. Rituum, Instr. Inter Oecumenici 54: EV II, 264.

A konečně jde až k TEOLOGICKÉ FORMĚ, jež je systematickou rozpravou o pravdách víry a vědeckým výzkumem těchto pravd.

Je vhodné uvedené formy rozlišovat, neboť každá z nich má vlastní zákonitost. V konkrétní praxi pastorační služby jsou však mezi sebou úzce spojeny.

Vše, co bylo ve všeobecnosti řečeno o službě slova, platí také pro katechezi.

Katecheze a evangelizace

18. Katecheze sama o sobě předpokládá celkové přilnutí ke Kristovu evangeliu, které církev předkládá. Ale církev se často obrací i na ty, kteří sice patří do církve, ale ve skutečnosti ještě nikdy bytostně ke zjevenému poselství opravdu nepřilnuli.

To znamená, že evangelizace může podle okolností předcházet nebo provázet úlohu katecheze ve vlastním smyslu slova. Jistě je však potřeba připomenout si, že obrácení je stálým úkolem dynamismu víry, a tedy každá katecheze musí mít i evangelizační funkci.

Formy katecheze

19. Katechetická činnost má různé formy podle různorodých situací a mnohoznačných potřeb.

V zemích se starou křesťanskou tradicí spočívá katecheze často ve vyučování náboženství dětí a dospívající mládeže (adolescentů) ve škole nebo mimo školu. V těchto zemích se pořádají různé aktivity pro katechezi dospělých nebo katechumenátní iniciativy pro ty, kteří se připravují na přijetí křtu, případně pro pokřtěné, kteří nebyli náležitě uvedeni do křesťanské

víry. Skutečná situace velkých mas věřících často vyžaduje určitou evangelizaci pokřtěných, jež předchází katechezi.

V mladých církvích je zvláště důležité provádět evangelizaci ve vlastním smyslu slova. Tomu odpovídá klasická forma katechumenátu těch, kteří jsou uváděni do víry při přípravě na přijetí křtu.²⁵

Stručně řečeno, katechetická činnost může mít velmi pestré formy a struktury systematické i příležitostné, individuální i společné, organizované i spontánní atd.

20. Duchovní pastýři ať mají stále na zřeteli svou duchovní povinnost pomáhat každé věkové skupině a každé dějinné situaci zajistit takovou službu Božího slova,²⁶ aby osvětlovala křesťanskou existenci, aby každý – ať jednotlivý věřící nebo celé společenství – byl osloven v té duchovní situaci, v níž se konkrétně nachází.

Ať též pamatují, že katechezi dospělých, i když se vztahuje na osoby schopné plně zodpovědného souhlasu a závazků, je třeba pokládat za hlavní formu katecheze, k níž jsou zaměřeny všechny ostatní, i když neméně potřebné. Necht' se též horlivě starají – z poslušnosti k normám II. Vatikánského koncilu – aby „byl obnoven katechumenát dospělých a lépe přizpůsoben současnosti“.²⁷

Úlohy katecheze

21. Katecheze je pastorační činností církve, která přivádí společenství i jednotlivé křesťany ke zralosti ve víře.

Křesťanská společenství prohlubují pomocí katecheze živé poznání Boha a jeho plánu spásy, jehož středem je Kristus, vtělené Slovo Boží, které se stalo člověkem. Vybíjejí též úsilí na to, aby se jejich víra stala zralou a osvětlenou a aby dali účast na této zralé víře lidem, kteří po ní touží.

Pro každého člověka otevřeného hlásání evangelia je katecheze velmi vhodným prostředkem, aby ve svém životě poznal Boží plán, hledal poslední smysl života a dějin a aby tak postavil osobní a společenský život do světla a do rámce požadavků Božího království a poznal tajemství církve jako společenství těch, kteří evangeliu věří.

Všechny tyto aspekty určují specifické úkoly katecheze.

Katecheze a milost víry

22. Víra je Boží dar, který způsobuje obrácení člověka. „K tomu, aby se nám dostalo této víry, je potřebná předcházející a pomáhající Boží milost a vnitřní pomoc Ducha svatého, aby se on dotkl srdce a obrátil je k Bohu, otevřel duchovní zrak a dal všem, aby s radostí souhlasili s pravdou a věřili v pravdu.“²⁸

Křesťanské společenství zralé ve víře žije v nábožném naslouchání Božímu slovu, je neustále v postoji obrácení a obnovy a pozorně naslouchá, co Duch říká církvi.

Úlohou katecheze je (prostřednictvím slova provázeného svědectvím života a modlitbou) uschopňovat lidi k tomu, aby přijali působení Ducha svatého a hlouběji se obrátili.

25 AG 4: EV I, 1095.

26 srv. CD 14: EV I, 602.

27 CD 14: EV I, 604; srv. AG 14: EV I, 1121 ss.

28 DV 5: EV I, 877.

Katecheze a závazky víry

23. Člověk zralý ve víře bezvýhradně přijímá pozvání ke společenství s Bohem a bratry obsažené v evangelním poselství a žije závazky, které toto pozvání v sobě obsahuje.²⁹

Úlohou katecheze je tedy pomáhat lidem, aby opravdu uskutečnili toto společenství s Bohem, a předložit křesťanskou zvěst tak, aby bylo zřejmé, že ona zajišťuje nejvyšší hodnotu lidského života. To vše tedy vyžaduje, aby katecheze měla na zřeteli legitimní touhy duší, pokrok a dobré výsledky hodnot, které jsou v nich obsaženy.

Společenství s Bohem a spojení s ním nevyhnutelně vyžaduje plnění lidských úloh a povinnost solidarity, neboť to vše odpovídá vůli Boha Spasitele.³⁰

Katecheze musí proto podněcovat a osvětlovat rozvoj božské lásky v jednotlivých věřících a v církevních společenstvích, jakož i projevy této ctnosti v osobních nebo kolektivních závazcích.

29 srv. AG 12: EV I, 1113 s.

30 srv. GS 4: EV I, 1324.

Katecheze a poznání víry

24. Člověk zralý ve víře zná tajemství spásy zjevené v Kristu i znamení a Boží díla, která svědčí o uskutečňování tohoto tajemství v průběhu lidských dějin. Katecheze se proto nemůže jednoduše omezovat jen na vzbuzení náboženského zážitku, i když je autentický, ale musí postupně přivádět k pochopení celé pravdy Božího plánu tím, že křesťany zasvěcuje do čtení posvátných knih a do poznání křesťanské tradice.

Katecheze a život v duchu modlitby liturgické i soukromé

25. „... každé slavení liturgie je činnost vynikajícím způsobem posvátná: je to dílo Krista kněze a jeho těla, církve. Z hlediska účinnosti se jí žádná činnost nevyrovná.“³¹ Čím je křesťanské společenství zralejší ve víře, tím intenzivněji žije svůj kult v Duchu a v pravdě,³² v liturgických slavnostech, především ve slavení eucharistie.

Proto musí být katecheze ve službách uvědomělé a autentické účasti na liturgii církve, nejen vysvětlováním významu obřadů, ale i výchovou věřících k modlitbě, k děkování, k pokání, k důvěrné prosbě, ke smyslu pro komunitu a k řeči symbolů. To vše je třeba k opravdovému liturgickému životu.

„Duchovní život však nespočívá jen v účasti na posvátné liturgii. Křesťan je sice povolán ke společné modlitbě, přesto však má vcházet do své komůrky, aby se modlil k Otci ve skrytosti;³³ dokonce, jak učí apoštol, ³⁴ se má modlit bez přestání.“³⁵

Katecheze má tedy vychovávat věřící i k rozjímání o Božím slovu i k osobní modlitbě.

31 SC 7: EV I, 12.

32 srv. Jan 4, 23

33 srv. Mt 6,6.

34 srv. 1 Sol 5,17.

35 SC 12: EV I, 19.

Katecheze – křesťanské světlo pro lidský život

26. Člověk zralý ve víře umí v různých okolnostech a při každém setkání s druhými poznávat Boží výzvu jako povolání k uskutečnění jeho spásonosného plánu.

Úlohou katecheze je tedy objasnit tento závazek učit křesťansky interpretovat lidské události, zejména znamení doby, „tím pak budou schopni posuzovat a vykládat všechny věci v plně křesťanském smyslu“.³⁶

Katecheze a jednota křesťanů

27. V současném sekularizovaném světě je potřebné, aby všechna křesťanská náboženství se co nejvíce respektovala a vzájemně spolupracovala. Proto se každé křesťanské společenství má zúčastnit – podle situace, v níž se nachází – dialogu s jinými iniciativami sloužícími ke sjednocení křesťanů.³⁷

Katecheze má rovněž spolupracovat v této oblasti³⁸ tak, že jasně vyloží celé učení Katolické církve,³⁹ že bude napomáhat náležitěmu poznání jiných vyznání jak ve shodných, tak v odlišných bodech vyznání s katolickou vírou. „Úzkostlivě se musí vyhýbat všemu, co by v jejích slovech nebo činech mohlo uvést odloučené bratry i ostatní lidi v omyl o pravé církevní nauce“⁴⁰ a bude respektovat hierarchii pravd katolického učení.⁴¹ Argumenty ve prospěch katolické nauky ať se předkládají s láskou, ale s náležitou důsledností.

Katecheze a poslání církve ve světě

28. „Církev je totiž v Kristu jako svátost neboli znamení a nástroj niterného spojení s Bohem a jednoty celého pokolení.“⁴² Tak se jeví do té míry, do jaké dozrávají jednotlivá společenství ve víře.

Katecheze má těmto společenstvím pomáhat šířit světlo evangelia a vést zodpovědný a konstruktivní dialog s nekřesťany a nekřesťanskými kulturami v náležitě úctě, vzhledem ke správně chápané náboženské svobodě.⁴³

Katecheze a eschatologická naděje

29. Člověk zralý ve víře zaměřuje své myšlenky a touhy k dovršení Božího království ve věčném životě.

Proto je úlohou katecheze vést lidi k naději na budoucí dobra nebeského Jeruzaléma a zároveň je zvat, aby se spolu se všemi lidmi angažovali na budování lepší společnosti v čase.⁴⁴

36 GS 62: EV I, 1531.

37 srv. UR 5: EV I, 519.

38 srv. UR 6: EV I, 521.

39 srv. UR 11: EV I, 534.

40 LG 67: EV I, 443.

41 srv. UR 11: EV I, 536; AG 15: EV I, 1130; Ad totam ecclesiam, 14. května 1967: AAS 59 (1967), 574-592; EV II, 1194-1256.

42 srv. LG 1: EV I, 284.

43 srv. DH: EV I, 1042-1086; AG 22: EV I, 1168 s.

44 44 srv. GS 39, 40-43: EV I, 1440, 1442-1459.

Katecheze a pokrok v životě víry

30. Jediná víra se u jednotlivých věřících nachází ve větší či menší intenzitě podle milosti, jakou každý dostal od Ducha svatého a o niž má vždy prosit v modlitbě,⁴⁵ a podle odpovědi každého na tuto milost. Proto život z víry připouští různé stupně jak v celkovém přijetí úplného slova Božího, tak v jeho vysvětlování a použití k různým úkolům lidského života podle zralosti každého a podle různosti jednotlivých lidí.⁴⁶ Jinak řečeno, toto přijetí Božího slova a jeho vysvětlování a uplatnění v lidském životě je rozdílné v dětském věku, ve věku dospívání, ve věku mladosti a v dospělém věku. Úlohou katecheze je napomáhat zrodu a rozvoji tohoto života víry v průběhu celé lidské existence až k úplnému pochopení zjevené pravdy a jejího včlenění do lidského života.

Bohatost katechetické činnosti

31. Katecheze se obrací na společenství a přitom nezanedbává jednotlivé věřící. Je spjata s ostatními pastoračními úlohami církve a přitom neztrácí svou specifickou. Vykonává současně úlohu iniciace, výchovy a vyučování.

Je důležité, aby katecheze respektovala tuto bohatost činnosti tak, aby žádný aspekt nebyl izolován na úkor ostatních.

Účinnost Božího slova při katechezi

32. I pro katechezi platí výrok Písma svatého: „Boží slovo je živé a účinné“.⁴⁷

V katechezi se slovo Boží převádí na slova lidská. Aby bylo boží slovo účinné a vzbudilo v člověku vnitřní postoje, které by byly schopny zahnat od něho lhostejnost či pochybnosti a nabádaly ho k rozhodnutí pro víru, je třeba, aby katecheze Boží slovo věrně vyjádřila a vhodně předložila. Pro její účinnost je též velmi důležité, aby ji doprovázelo svědectví života katechety a církevního společenství.⁴⁸

Z toho vyplývá, že katecheze musí slovo Boží, které církev předkládá, vhodně přetlumočit do řeči lidí, na něž se obrací.⁴⁹ Když se Bůh zjevil lidem, svěřil své slovo slově lidským a vyjádřil ho v řeči určité kultury.⁵⁰ Církev, jíž Kristus svěřil poklad zjevení, je povinna živě ho podávat, vysvětlovat a interpretovat národům všech kultur a lidem každého postavení až do konce časů.

45 srv. Mk 9, 23

46 srv. č. 38: EV IV, 513 s.

47 Žid 4, 12.

48 srv. č. 35: EV IV, 507-509.

49 srv. DV 13: EV I, 894; OT 16: EV I, 805 ss.

50 srv. DV 12: EV I, 891 s.

Boží pedagogika ve zjevení a pedagogika církve při katechizaci

33. Bůh v dějinách zjevení působil podle jistého pedagogického způsobu tak, že zjevoval svůj plán spásy ve Staré smlouvě prorockým způsobem pomocí předobrazů, a tak připravil příchod svého Syna, který ustanovil a uvedl do života Novou smlouvu.⁵¹

Ted', když je již zjevení dovršeno, musí církev odevzdávat posluchačům katecheze celé tajemství naší spásy v Kristu. Majíc na paměti Boží pedagogiku, snaží se i ona konat podobně, ale nově – tak, aby splnila požadavky svého hlásání. Pečuje o to, aby tajemství spásy bylo přizpůsobeno schopnostem katechizovaných a přitom nebylo zfalšované a okleštěné.

Jde v ústrety skromným schopnostem některých jedinců, a proto vysvětluje učení lehce a stručně a pomáhá si i různými jednoduchými formulkami, jež budou později rozvinuty. Snaží se též uspokojit požadavky těch, kteří mají živější a větší nadání, a podává jim důkladné vysvětlení.

Věrnost Bohu i lidem

34. Ve snaze vyučovat Boží slovo zcela věrně,⁵² musí katecheze čerpat pravdu z Božího slova a věrně se drží bezpečného vyjádření tohoto slova. Její úloha se však neomezuje jen na opakování tradičních formulek, ale vyžaduje, aby byly přiměřeně chápány, a je-li třeba, aby jejich obsah byl vyjádřen věrně řečí přizpůsobenou posluchačům. Tato řeč bude odpovídat věku, kulturně-společenským podmínkám lidí, kulturám a formám civilizace.⁵³

Nevyhnutelnost církevního svědectví

35. Katecheze vyžaduje od katechetů a církevního společenství svědectví víry podpořené příkladem autentického křesťanského života a obětavosti.⁵⁴

Setkání člověka s Kristem se neuskutečňuje jen prostřednictvím posvátné služby, ale i prostřednictvím jednotlivých věřících a jejich společenství,⁵⁵ kteří mají úkol vydávat svědectví. Když toto svědectví chybí, posluchači mají zábrany v přijetí Božího slova.

Katecheze se musí opírat o svědectví církevního společenství, neboť účinněji mluví o těch věcech, které existují i ve vnějším životě společenství. Katecheta je v jistém smyslu tlumočnickem církve pro ty, na něž se katecheze obrací. Čte a učí číst znamení víry; hlavním z nich je sama církev.⁵⁶

Je potřebné, aby církevní společenství podle učení církve a pod vedením svých pastýřů vyloučila nebo napravila to, co znetvořuje tvář církve a je překážkou lidem pro přijetí víry.⁵⁷

Úlohou katechety není jen přímo podávat katechezi, ale i oživení církevního společenství, aby mohlo vydávat věrohodné křesťanské svědectví.

Katechetická činnost je tedy součástí celkové pastorece, v níž jsou všechny složky církevního života mezi sebou organicky uspořádány a propojeny.⁵⁸

51 srv. Žid 12,2.

52 srv. Dv 24: EV I, 907.

53 srv. DV 8: EV I, 882; CD 14: EV I, 602.

54 srv. LG 12, 17: EV I, 316, 327; NAE 2: EV I, 858.

55 srv. LG 35: EV I, 374.

56 srv. I. Vatikánský koncil, konst. Dei Filius, DS 3014.

57 srv. GS 19: EV I, 1375.

58 GS 4, 7, 43: EV I, 1324, 1340, 1458.

Část III – Křesťanské poselství

Význam a cíle této části

36. Víru, již má katecheze rozvíjet až do úplné zralosti, ¹ lze chápat dvěma způsoby: jako totální souhlas člověka, který se působením milosti oddává zjevujícím se Bohu (fides qua) nebo jako obsah zjevení a křesťanského poselství (fides quae). Tyto dva aspekty již z jejich samotné podstaty nelze oddělit: normální zrání ve víře vyžaduje jejich organické a důsledné rozvíjení, je možno je však rozlišovat z metodologických důvodů.

V této třetí části se bude mluvit o obsahu víry následovně: v první kapitole se poukáže na normy a kritéria, jimiž se má katecheze řídit při hledání a formulaci svého obsahu. V druhé kapitole se bude mluvit o samotném obsahu, její úlohou však není výklad samotného obsahu křesťanských pravd, jež jsou předmětem víry a katecheze; ani nechce být seznamem hlavních omylů naší doby nebo těch pravd víry, jež jsou dnes nejvíce napadány nebo špatně chápány. O to se stará řádný i mimořádný učitelský úřad církve prostřednictvím svých veřejných vyhlášení.

Tím méně se chce v této druhé kapitole určit způsob, jak uspořádat pravdy víry podle organického schématu do jisté syntézy, jež by brala v úvahu objektivní stupnici jejich hodnot nebo náročné požadavky lidí dnešní doby, zkoumané jak z věkového, tak kulturně-společenského hlediska. Tato úloha patří buď teologii nebo různým výkladům křesťanských pravd.

V této druhé kapitole se naopak poskytují – pomocí globálních formulací, jež jsou východisky k dalšímu rozvedení – některé základní body poselství spásy, organicky spojené zejména v těch svých hlediscích, jež je třeba přednostně zdůraznit v obnovené katechezi, věrné svému poslání.

KAPITOLA I – NORMY A KRITÉRIA

Obsah katecheze vzhledem k různým formám církevního života, k rozmanitým kulturám a k rozdílnému způsobu vyjadřování lidí

37. Zjevení je odhalením tajemství Boha a jeho spásanosného zásahu do dějin prostřednictvím osobní komunikace Boha s člověkem; dialogu, jehož obsahem je spásanosné poselství, jež je třeba hlásat všem lidem.

Základní a nezbytnou úlohou prorocké služby církve je zpřístupnit obsah tohoto poselství lidem všech dob, aby se skrze Ježíše Krista obrátili k Bohu, aby ve světle víry chápali celou svou existenci v té historické situaci, do které patří, a žili zodpovědně důstojnost, kterou jim poselství spásy přináší a víra odhaluje.

Proto katecheze jako velmi důležitý úkon prorocké služby církve má nejen udržovat spojitý kontakt s různými formami života společenství církve, ale i napomáhat stále většímu souladu mezi rozličnými vyjádřeními Božího poselství a různými kulturami a odlišnými druhy řeči.

1 srv. č. 21: EV IV, 491.

Celistvost obsahu jako cíl katecheze

38. Obsah poselství spásy je složen z částí tvořících souvislý celek, i když jeho zjevení Bohem probíhalo postupně: nejprve skrze proroky, naposledy skrze jeho Syna Ježíše Krista.² Když cílem katecheze, jak se již vysvětlilo, je dozrávání víry jednotlivce i společenství církve, je třeba mít na paměti, aby se předával celý poklad křesťanské zvěsti. To se však má uskutečňovat podle příkladu božské pedagogiky,³ kdy je třeba mít na zřeteli plnost zjevení daného Bohem, aby se jím Boží lid duchovně sytil a živil.

Katecheze tedy vychází z jednoduchého, ale organického a úplného podání křesťanské zvěsti (také za použití nebo zahrnutí globálních formulí) a předkládá ho způsobem přiměřeným různým kulturním a duchovním podmínkám katechizovaných. Tímto prvotním předložením se však vůbec nevyčerpává, neboť si uvědomuje, že obsah se má vždy šířiti a důkladněji rozvíjet, aby jednotliví věřící stejně jako křesťanská společenství vždy hlouběji a životněji poznali křesťanskou zvěst a uměli řešit konkrétní problémy lidské existence ve světle zjevení.

O to, aby katecheze splnila svou nelehkou úlohu, ve své kompetenci pečuje učitelský úřad církve, který zaručuje autentičnost hlásání evangelia a rovněž zabezpečuje, aby služba slova užívala vhodné formulace a rozumně využívala přínosu teologických bádání a humanitních věd.

Obsah katecheze je organickým a životným celkem

39. Předmětem víry je komplexní skutečnost: tajemný Bůh a jeho spásonosný zásah do dějin. To vše známe ze zjevení, které dal Bůh o sobě a svých dílech. Ústředním bodem jak spásonosného Božího zásahu, tak jeho zjevení se lidem je Ježíš Kristus. Předmětem katecheze je proto tajemství Boha a jeho díla, neboli zásahy, které Bůh udělal v minulosti, které činí nyní a které vykoná pro nás lidi a pro naši spásu v budoucnu. Mezi vším tím je organická souvislost, jež tvoří řád spásy.

Při zanedbání této organičnosti a harmonie obsahu by katecheze nedosáhla svého cíle.

Kristocentrismus katecheze

40. Ježíš Kristus, vtělené Boží slovo, vrchol Božího zásahu do dějin a zjevení pro člověka, je v dějinách spásy středem evangelní zvěsti.

On je „věrný obraz neviditelného Boha, dříve zrozený než celé tvorstvo. V něm bylo stvořeno všechno“.⁴ On je skutečně jediným prostředníkem mezi Bohem a lidmi,⁵ skrze něj jde Bůh v ústrety člověku a člověk přichází k Bohu. V něm má církve svůj základ. V něm bude sjednoceno vše.⁶ Proto stvořené věci, lidské svědomí, vlastní hodnoty, jež se nacházejí v jiných náboženstvích, různá znamení časů, je třeba pokládat za rozličné cesty a stupně, po nichž se dá kráčet k Bohu, i když ne stejným způsobem, působením milosti a v určitém vztahu k církvi Kristově.⁷

A proto katecheze nutně musí být kristocentrická.

2 srv. Žid 1,1.

3 srv. č. 33: EV IV, 505.

4 Kol 1, 15.

5 srv. 1 Tim 2,5.

6 srv. EF 1, 10.

7 srv. LG 16: Ev I, 326.

Trojičný teocentrismus katecheze

41. Jako je Kristus středem dějin spásy, tak tajemství Boha je středem, z něhož tyto dějiny vycházejí a k němuž směřují jako ke konečnému cíli. Ukřižovaný a zmrtvýchvstalý Kristus přivádí lidi k Otci sesláním Ducha svatého na Boží lid. Z toho vyplývá, že struktura všech obsahů katecheze musí mít teocentricky-trojičný ráz: Skrze Krista k Otci v Duchu svatém.

Skrze Krista: Celý plán spásy dostává svůj smysl vtělením Slova, neboť připravil jeho příchod, poukazuje na jeho království přítomné ve světě po jeho smrti a zmrtvýchvstání a šíří ho do jeho druhého, slavného příchodu, kterým se dovrší Boží dílo.

Tak tajemství Krista osvěcuje celý obsah katecheze. Rozličné prvky – biblické, evangelizační, církevní, lidské i kosmické, jež má katecheze obsáhnout a vysvětlit, dostávají svůj plný smysl ve vztahu k vtělenému Slovu.

K Otci: Vrcholný cíl vtělení Slova a celého plánu spásy je přivést lidstvo k Otci. Proto katecheze tím, že pomáhá vždy hlouběji proniknout do plánu lásky nebeského Otce, musí pomáhat pochopit, že konečným cílem lidského života je poznat a milovat Boha a oslavovat ho plněním jeho vůle; jak nás naučil Kristus slovy a příkladem svého života, abychom dosáhli věčného života.

V Duchu svatém: Pochopení tajemství Krista a cesta k Otci se uskutečňují v Duchu svatém. Při vysvětlování křesťanského poselství katecheta musí vždy vyzdvihnout činnost Ducha svatého, který přivádí lidi ke spojení s Bohem i mezi sebou a k plnění svých povinností.

Katecheze, která by vynechala jednu z těchto tří dimenzí nebo by zanedbala jejich organické sepjetí, by se vystavila riziku, že ztratí charakter křesťanského poselství.

Pro nás, lidi, a pro naši spásu

42. Teocentricko-trojičný cíl plánu spásy je neoddělitelný od svého předmětu, kterým je osvobození lidí od hříchu a jeho následků a jejich připodobnění se Kristu.⁸ Jak vtělené Slovo, tak i každá zjevená pravda je pro nás lidi a pro naši spásu. Pohled na křesťanské pravdy v jejich vztahu k poslednímu cíli člověka je jednou z podmínek pro jejich „velmi užitečné pochopení“.⁹

Katecheze musí tedy vyzdvihovat jejich velmi úzkou souvislost mezi tajemstvím Boha i Krista a existencí i posledním cílem člověka. Tím se nechtějí opomíjet pozemské cíle, jež mají lidé jednotlivě nebo společně splnit z Božího povolání na této zemi, jen se chce poukázat, že nejvyšší cíl člověka se neomezuje jen na ně, ale spíš je přesahuje podle netušených perspektiv, které mohla vymyslet jen Boží láska k člověku.

Hierarchie pravd, jež je třeba zachovat v katechezi

43. V poselství spásy existuje hierarchie pravd,¹⁰ kterou církev vždy uznávala, když formulovala symboly nebo souhrny pravd víry. To však neznamená, že některé pravdy patří k víře méně než druhé, ale znamená to, že některé pravdy se zakládají na jiných, důležitějších, a jsou jimi objasněny.

8 srv. LG 39: EV I, 387

9 srv. I. Vatikánský koncil, konst. Dei Filius, DS 3016.

10 srv. UR 11: EV I, 536.

Katecheze na všech rovinách musí tuto hierarchii pravd brát v úvahu. Je možné shrnout je do čtyř hlavních bodů: tajemství Boha Otce i Syna i Ducha svatého, stvořitele všeho; tajemství Krista, vtěleného Slova, narozeného z Marie Panny, který pro naši spásu přijal utrpení, zemřel a vstal z mrtvých; tajemství Ducha svatého, přítomného v církvi a posvěcujícího ji a vedoucího ji až do slavného příchodu Krista, našeho spasitele a soudce; tajemství církve, Kristova tajemného těla, ve kterém má Panna Maria výsadní postavení.

Tajemství spásy jako dějiny

44. Plán spásy se rozvíjí v čase; začal v minulosti, rozvíjel se, dosáhl vrcholu v Kristu, v přítomném čase rozvíjí své působení a očekává dovršení v budoucnosti. Památka minulosti, uvědomění si přítomnosti a naděje na budoucí život musí být přítomny v každém výkladu katecheze.

A tak katecheze připomíná vrcholnou událost dějin spásy: Kristovo vtělení, utrpení, smrt a zmrtvýchvstání – na této události mají věřící účast prostřednictvím víry.

Mimoto katecheze uschopňuje věřící, aby poznali aktuální přítomnost Kristovy spásy, který působí skrze Ducha svatého a prostřednictvím církve nyní i na věky. Katecheze jim též pomáhá poznávat své povinnosti k Bohu, k sobě samým a k bližnímu.

Katecheze navíc otvírá srdce naději na budoucí život, který je završením celých dějin spásy. Věřící k němu mají směřovat se synovskou důvěrou a zároveň se svatou bází před Božím soudem. Touto nadějí je křesťanské společenství proniknuto eschatologickým niterným očekáváním, které mu umožňuje přehodnotit lidské a pozemské hodnoty tím, že jim dává správné rozměry a přitom je nepokládá za marné.

Tyto tři aspekty je třeba mít jasně na zřeteli a účinně je uplatňovat v každé katechezi.

Prameny katecheze

45. Obsah katecheze se nachází v Božím slově, napsaném v Písmě a podaném tradicí; prohlubuje se a vysvětluje v komunitě věřících pod vedením učitelského úřadu, kterému jako jedinému přísluší autenticky ho předkládat; slaví se v liturgii a žije se v církvi a vyznačuje zejména ze svatých a spravedlivých; zrcadlí se v mravních hodnotách, které jsou z Boží milosti v lidském společenství.

Všechny tyto složky je možno pokládat za hlavní nebo pomocné prameny katecheze, ale nikoli jednoznačně. Při jejich používání musí mít katecheta vždy a především na zřeteli nepopiratelnou přednost zjevení napsaného, nebo podávaného tradicí, jakož i autoritu učitelského úřadu církve ve věcech souvisejících s vírou.

Dále při výkladu jakékoliv jednotlivé složky obsahu víry musí katecheta poukázat na to, jak je tajemství Krista jeho středem, jak ho církev interpretuje a definuje, jak ho slaví, uskutečňuje a má na něm účast v liturgii a v křesťanském životě. Konečně ať si katecheta pozorně všímá, jak by se Boží plán mohl pomocí Ducha svatého uskutečnit v naší době.

Všeobecný princip katechetické metodologie

46. Vyjmenovaná kritéria, vztahující se na podávání obsahu katecheze, se musí aplikovat na její rozličné typy, jako je biblická a liturgická katecheze, nauková syntéza, interpretování konkrétních situací lidské existence, atd.

Z těchto kritérií však není možno vyvozovat chronologický řád vysvětlování obsahů. Je oprávněné vycházet od Boha, aby se přišlo ke Kristu, a naopak. Stejně je možno vycházet od člověka, aby se přišlo k Bohu, a naopak – atd. volba metodologického postupu při

katechetickém výkladu obsahu závisí na konkrétních situacích, v nichž se nachází církevní společenství nebo jednotliví věřící, na něž se katecheze obrací. Z toho vyplývá požadavek seriózního studia katechetické metodologie a hledání cesty a způsobů, který je třeba dát přednost v různých podmínkách.

Je úkolem biskupských konferencí dát v tomto ohledu přesnější úpravy pomocí direktorií, katechismů pro různé věkové stupně a kulturní podmínky i ostatních pomůcek považovaných za nevhodnější.¹¹

11 srv. část VI: EV IV, 603-646.

KAPITOLA II – PODSTATNÉ PRVKY KŘESŤANSKÉHO POSELSTVÍ

Tajemství jednoho Boha: Otce, Syna, Ducha svatého

47. Dějiny spásy jsou dějinami zjevení a Božího zviditelnění pro lidi: Boha Otce, Syna a Ducha svatého, který smiřuje ty, které od něho oddělil hřích, a spojuje je opět se sebou.

Starý zákon jasně zdůrazňuje jediného Boha ve světě ovládaném polytheismem a přitom již obsahuje některé předzvěsti o tajemství Nejsvětější Trojice. Toto tajemství se však naplno rozvíjí teprve v osobě, díle a slovu Ježíše Krista. Když se zjevil jako Boží syn, zjevil zároveň Otce a Ducha svatého. Niterné poznání pravého Boha naplňuje srdce Božského učitele, a on je odevzdává svým učedníkům, když je zve, aby se stali Božími dětmi prostřednictvím daru jeho Ducha – adoptivního synovství,¹² které jim uděluje.

Setkání s jedním Bohem ve třech osobách se v katechezi uskutečňuje především uznáním Otce, Syna a Ducha svatého za původce spásy, který má vrchol v Ježíšově smrti a jeho zmrtvýchvstání.¹³ Tak zjeveným tajemstvím, zprostředkovaným církví, odpovídá vzrůstající povědomí věřících, že jejich život, křtem počínaje, je provázen vzrůstající důvěrností se třemi božskými osobami, neboť jsou povoláni k účasti na samotné jejich božské přirozenosti. Proto křesťané očima víry, díky daru Ducha svatého, mohou již od nynějška kontemplantovat a se synovskou láskou se spoluúčastnit důvěrného života tří Nejsvětějších osob tak, jak tento život je v Bohu od věčnosti.

Pravá bohopocta v sekularizovaném světě

48. „Bůh a Otec Pána Ježíše Krista“¹⁴ je „živý Bůh“,¹⁵ je svatý, spravedlivý a milosrdný Bůh, původce Smlouvy s lidmi, Bůh, který vidí, osvobozuje a zachraňuje; Bůh, milující Otec a Ženich. Katecheze radostně hlásá tohoto Boha, pramen veškeré naší naděje.¹⁶

12 srv. Jan 1, 12; Řím 8, 15.

13 srv. sv. Irenej: Demonstr. praedic. apost., č. 6: S. Chr. 62, 39 ss.

14 Ef 1, 3.

15 Mt 16, 16.

16 srv. 1 Pt 1, 3-4.

Katecheze si však nemůže nevšimnout, že mnozí lidé naší doby silně pociťují vzdálenost, dokonce přímo nepřítomnost Boha. Tento jev, patřící do procesu sekularizace dnešní civilizace, i když je nebezpečím pro víru, přece přináší důkladnější očištění našeho náboženského postoje k Bohu a pomáhá nám – jak je naší povinností – stát se pokornějšími před jeho tajemstvím. „Skutečně – Ty jsi skrytý Bůh, Bůh Izraele, Spasitel.“¹⁷ V tomto světle se dá i snadněji pochopit pravá podstata kultu, který Bůh požaduje a který ho oslavuje. Kult, který obsahuje plnění jeho vůle na každém poli činnosti, věrnost s láskou zušlechťovat talent, který každý dostal od Pána.¹⁸ V liturgii věřící přinášejí ovoce každého skutku lásky, spravedlnosti a pokoje, aby ho pokorně obětovali Bohu, a z něho čerpají slova života a milosti, které potřebují, aby mohli ve světě vyznávat pravdu v lásce¹⁹ ve společenství s Kristem, obětujícím za lidi své Tělo a svou Krev.

Poznání Boha a svědectví lásky

49. Křesťané mohou pomáhat ateistickému světu přiblížit se k Bohu zejména svědectvím svého života, shodujícího se s Kristovým svědectvím lásky, i živé a zralé víry, projevující se ve skutcích spravedlnosti a lásky.²⁰

Nechť se však nezanedbává správné používání lidského rozumu, který – jak věří a učí církve²¹ – je přirozeně schopen Boha poznat ze stvořených věcí jako začátek a cíl všeho. Toto poznání Boha nejen nezmenšuje lidskou důstojnost, ale dává jí základ a upevňuje ji.

Cílem církve je věčná spása lidí. Ale víra v Boha přináší s sebou výzvu spolupracovat na řešení lidských problémů: ²² je třeba, aby o hodnotě Pánova poselství křesťané svědčili na tomto poli skutky.

Ježíš Kristus, Syn Boží, prvorozený ze všeho stvoření a Spasitel

50. Vrcholným Božím dílem je vtělení jeho Syna Ježíše Krista. On, zrozený dříve než celé tvorstvo, je dříve než všechno a všechno v něm trvá.²³ Všechno je stvořeno v něm, skrze něho a pro něho.²⁴

17 Iz 45, 15.

18 srv. Mt 25, 14 ss.

19 srv. Ef 4, 15.

20 srv. GS 21: EV I, 1382.

21 srv. I. Vatikánský koncil, konst. Dei Filius: DS 3004-3005, 3026.

22 srv. 1 Jan 4, 20-21.

23 srv. Kol 1, 15-17.

24 srv. Kol 1, 15 ss.

Stal se poslušným až k smrti a byl vyvýšen jako Pán všeho, svým zmrtvýchvstáním se prokázal jako mocný Boží Syn.²⁵ Vstal jako první ze všech, kteří zesnuli, a skrze něho budou všichni povoláni k životu:²⁶ v něm jsme byli stvořeni jako noví lidé; skrze něho bude všechno tvorstvo vysvobozeno z poroby porušení.²⁸ „... pod nebem není lidem dáno žádné jiné jméno, v němž bychom mohli dojít spásy“.²⁹

25 srv. Řím 1, 4.

26 srv. 1 Kor 15, 22.

27 srv. Ef 2, 10.

28 srv. Řím 8, 19-21.

29 Sk 4, 12.

Stvoření, počátek plánu spásy

51. Svět stvořený z ničeho je světem, ve kterém se skutečně odvíjí spása a vykoupení, uskutečněné Ježíšem Kristem.

Už ve Starém zákoně se pravda o Boží stvořitelství neuvádí jako nějaký abstraktní filosofický princip, ale vstupuje do srdce Izraelitů poznáním jediného Boha, jako ohlašování moci a vítězství Jahveho, jako důkaz, že Pán je ustavičně se svým lidem.³⁰ Stvořitelství všemohoucnost Boha se vrcholným způsobem projevuje v Kristově zmrtvýchvstání, v němž se zjevuje jako nesmírně velká moc.³¹

Pravdu o stvoření není tedy třeba pokládat za samostatné učení, oddělené od ostatního zjevení, ale jako pravdu, která je ve skutečnosti ve funkci spásy uskutečněné Ježíšem Kristem. Stvoření věcí viditelných i neviditelných, světa i andělů, je počátkem dějin spásy.³² Stvoření člověka³³ je prvním darem a prvním pozváním na oslavu v Kristu jakožto cíli.³⁴ Když křesťan poslouchá nauku o stvoření, nemá myslet jen na počáteční úkon, kterým Bůh stvořil „nebe i zemi“,³⁵ ale i na všechny spásonosné iniciativy. Ty lze vidět vždy v dějinách lidí i světa a jsou viditelné hlavně v dějinách Izraele. Přivádějí k vrcholné události Kristova zmrtvýchvstání a dosáhnou plnosti na konci světa, kde bude „nové nebe a nová země“.³⁶

30 srv. Iz 40, 27-28; 51, 9-13.

31 srv. Ef 1, 19.

32 srv. DV 3: EV I, 874.

33 srv. Pius XII., encykl. Humani Generis: AAS 42 (1950), 575; GS 12, 14: EV I, 1357, 1363 s.

34 srv. Řím 8, 29-30.

35 Gn 1, 1.

36 srv. 2 Pt 3, 13.

Ježíš Kristus, střed plánu spásy

52. V Ježíši Kristu se věřící cítí solidární s celými dějinami a se všemi lidmi. Uvnitř dějin světa se odvíjejí dějiny spásy, ve kterých Bůh plní svůj plán: v čase utvářet Boží lid, čili „celého Krista“. Křesťan nechť si jednoduše a upřímně uvědomí, že má účast na tomto procesu, jenž díky Ježíši Kristu ze strany stvoření směřuje k plnému oslavení Boha.³⁷

37 srv. 1 Kor 15, 28.

Ježíš Kristus, pravý Bůh a pravý člověk v jednotě božské osoby

53. „A je to skutečně hluboké náboženské tajemství: Kristus, který přišel v lidské přirozenosti“³⁸ k lidem. Člověk Ježíš Kristus, který bydlel mezi lidmi, pracoval lidskýma rukama, myslel lidskou myslí, konal lidskou vůlí a miloval lidským srdcem, je vpravdě Boží slovo a Boží Syn, který se vtělením v jistém smyslu spojil s každým člověkem.³⁹

Katecheze má ohlašovat Ježíše v jeho konkrétní existenci a v jeho poselství; to znamená, že musí lidi uvádět do nádherné plnosti své lidskosti, aby oni mohli poznat tajemství jeho božství. Ačkoli Ježíš Kristus přece žil v neustálém důvěrném vztahu modlitby s Otcem, vždy projevoval hluboký cit k lidem. Svou dobrotou objímal všechny, spravedlivé i hříšníky, chudé i bohaté, spoluobčany i cizince. Jestliže někomu dával přednost, byli to trpící, chudí a ponížení. Měl k lidské osobě takovou úctu a takový zájem o ni, jaký dosud nikdo neprojevil.

Katecheze musí stále bránit a posilovat víru v božství Ježíše Krista, aby ho lidé nepřijímali jen pro jeho lidský život, i když obdivuhodný, ale aby ho ve svědectví slov i skutků uviděli jako „jednorozeného Božího Syna“,⁴⁰ „Boha z Boha, světlo ze světla, pravého Boha z pravého Boha, zrozeného, ne stvořeného, jedné podstaty s Otcem.“⁴¹ Správná interpretace tajemství vtělení v křesťanské tradici postupně narůstala: usilovným bádáním v učení víry se církevní otcové i koncily postupně snažili zpřesnit pojmy a prohloubit charakteristické části Kristova tajemství a jeho vzájemné vztahy s nebeským Otcem a s lidmi. K tomu přistupuje svědectví křesťanského života, které církev o pravdě tohoto tajemství během staletí vydávala: společenství Boha s lidmi, dosažené v Kristu, se pro ně stalo pramenem radosti a nevyčerpatelné naděje. V Kristu je všechna plnost božství, v něm se projevuje Boží láska k lidem.

Svatý Ignác Antiochijský psal křesťanům v Efesu: „Jeden jediný je lékař těla i duše, zrozený i nezrozený, neboť je Bohem v těle, pravý život ve smrti, z Marie a z Boha, nejprve neschopný trpět a potom schopný utrpení, Ježíš Kristus, náš Pán.“⁴²

Ježíš Kristus, Spasitel a Vykupitel světa

54. Tajemství Krista v dějinách světa a lidstva, podléhajícímu hříchu, se ukazuje nejen jako tajemství vtělení, ale i jako tajemství spásy a vykoupení.

Bůh tak miloval svět, že dal svého Syna, aby smířil svět se sebou.⁴³ Proto Ježíš jako prvorozený mezi bratry,⁴⁴ svatý, nevinný, bez poskvrny,⁴⁵ svobodně a se synovskou láskou poslušný svého Otce⁴⁶ se stal prostředníkem pro své hříšné bratry a přijal smrt jako odplatu za hříchy.⁴⁷ Touto svou přesvatou smrtí vykoupil lidské pokolení z otroctví hříchu a ďábla a vylil na ně svého Ducha adoptivního synovství, a tak založil v sobě samém nové lidstvo.

38 1 Tim 3,16.

39 srv. GS 22: EV I, 1385-1390.

40 srv. Jan 1,18.

41 DS 150.

42 EP 39.

43 srv. 2 Kor 5, 19.

44 srv. Řím 8, 29.

45 srv. Žid 7, 26.

46 srv. Flp 2, 8.

47 srv. Řím 6, 23; GS 18: EV I, 1371 s.

Svátosti – Kristovo působení v církvi, která je prvotní svátostí

55. Kristovo tajemství pokračuje v církvi, v níž on je neustále přítomen a v níž působí především prostřednictvím znamení a viditelných obřadů ustanovených Kristem, jež naznačují a udělují dar milosti a přiléhavě se označují názvem svátosti.⁴⁸

I sama církev, jež není jen Božím lidem, ale i v Kristu „znaméním a nástrojem důvěrného spojení s Bohem a jednoty celého lidského pokolení“, ⁴⁹ je v jistém slova smyslu první svátostí.

Svátosti jsou hlavní a základní úkony, jimiž Ježíš Kristus dává věřícím svého Ducha a tak z nich utváří svatý lid, který se v něm a s ním obětuje jak pravá oběť Otci milá. Svátosti jsou neocenitelnými poklady církve, která má skutečnou a výlučnou moc je rozdávat, třeba je však dát do souvislosti s Kristem, od něhož dostávají účinnost. A opravdu křtí sám Kristus. Eucharistii necelebruje tolik člověk, jako sám Kristus; skrze službu kněží obětuje sám sebe v oběti mše svaté.⁵⁰ Svátostný čin je především úkon Krista, zatímco služebníci církve jsou jen nástroji.

Plný význam svátostí

56. V katechezi je třeba dbát o představení sedmi svátostí v jejich plném významu.

Nejprve je třeba představit je jako svátosti víry. Ony bezpochyby vyjadřují samy sebou účinnou vůli Krista Spasitele, lid však musí ze své strany vyjádřit upřímnou vůli odpovídat na milosrdnou Boží lásku. Katecheze se musí tedy snažit náležitě lidi disponovat a nabádat je k upřímnosti a velkodušnosti, aby přijímali svátosti náležitě.

Dále je třeba představit svátosti, každou podle její povahy a cíle, nejen jako léky proti hříchu a jeho následkům, ale zejména jako prameny milosti pro jednotlivce i společenství, aby bylo zřejmé, že bohatství udělených milostí v křesťanském životě souvisí se svátostným řádem.

Katecheze o svátostech

57. Křest zbavuje člověka dědičného hříchu a všech osobních hříchů, rodí ho znovu pro život Božího dítěte, včleňuje ho do církve a posvěcuje ho dary Ducha svatého, vtiskuje mu do duše nezrušitelnou pečeť a tím mu do začátku dává účast na Kristově kněžské, prorocké a královské moci.⁵¹

Svátost biřmování pevněji váže křesťana s církví a obohacuje ho vlastní silou Ducha svatého, aby žil ve světě jako Kristův svědek.

Život křesťanů na zemi je boj a podléhá pokušení a hříchu, proto se jim otvírá cesta svátostí pokání, v němž se dostává milosrdného Božího odpuštění a smíření s církví.

Svátost svěcení kněží připodobňuje některé jedince z Božího lidu charakteristickým způsobem ke Kristu a uděluje jim posvátnou moc řídit církev, žít věřící slovem Božím, posvěcovat je a především jednat v osobě Kristově při přinášení oběti mše svaté a při předsedání na eucharistické hostině.

48 srv. Tridentský koncil, Decretum de Sacramentis: DS 1601.

49 LG 1: EV I, 284.

50 srv. Tridentský koncil, Doctrina de sacrificio Missae: DS 1743.

51 srv. 1 Pt 2, 9; LG 31: EV I, 362.

„Svátostí pomazání nemocných a modlitbou kněží celá církev doporučuje nemocné trpícímu a oslavenému Pánu, aby ulehčil jejich utrpení a spasil je.“⁵²

Při katechezi o svátostech je třeba věnovat velkou pozornost vysvětlení posvátných znamení. Pomocí viditelných znamení má katecheze vést věřící k poznání neviditelných spásonosných Božích tajemství.

Eucharistie, střed celého svátostného života

58. Je nepochybné, že eucharistie má prvenství mezi všemi svátostmi a má vynikající účinnost při budování církve.⁵³

V eucharistii po konsekračních slovech se hluboká podstata (nikoli vnější podoba) chleba a vína mění na Kristovo tělo a Kristovu krev. Tato podivuhodná přeměna se v církvi nazývá přepodstatnění (transsubstanciace). Proto pod způsoby (vnější podobou) chleba a vína je úplně tajemným způsobem skryto samo člověčenství Kristovo nejen svou mocí, ale svou totožností (neboli podstatně) spojené s jeho Božskou osobou.⁵⁴

Tato oběť není jen vzpomínkový obřad na minulou oběť. Vždyť v ní Kristus prostřednictvím kněžské služby v průběhu staletí pokračuje v oběti kříže nekrvavým způsobem⁵⁵ a živí věřící sebou samým, chlebem života, aby se tak lidé naplnili láskou k Bohu a k bližnímu stávali lidem Bohu milejším.

Oběť oběti kříže ať je pro věřící pokrmem, v jehož síle svou upřímnou a činorodou láskou odstraňují předsudky, kterými jsou někdy častováni, neboť prý vykonávají neúčinný kult, odvádějící je od úsilí o bratrskou spolupráci s lidmi. Cílem eucharistické hostiny je každým dnem více spojit věřící s Bohem v časté modlitbě a vybízet je, aby uznali a milovali jiné lidi jako bratry a sestry v Kristu a jako děti Boha Otce.

Svátost manželství

59. I při uznávání toho, že křesťanské poselství přiznává vyšší hodnotu zasvěcenému panenství,⁵⁶ je dnes mimořádně důležitá katecheze o svátosti manželství, kterou ustanovil sám stvořitel a obohatil ji mnohými hodnotami, cíli a zákony.⁵⁷

Katecheze, věrna slovům víry a přirozenému zákonu, pod vedením učitelského úřadu církve, jemuž náleží úloha věrně vysvětlovat morální přirozený zákon,⁵⁸ a rovněž pozorná k pokroku současných antropologických věd, musí na manželství zakládat rodinný život, a to na jeho vlastnostech jednoty a nerozlučitelnosti plynoucích z Božího zákona a na jeho závazku lásky, jež je svou přirozeností zaměřena na zplození a výchovu dětí. Při regulaci porodnosti je třeba zachovat manželskou čistotu, jak učí církev.⁵⁹

52 LG 11: EV I, 314; srv. jak 5, 14-16.

53 srv. LG 11, 17: EV I 314, 327; instr. Eucharisticum mysterium 5-15: EV II, 1305-1315.

54 srv. Pavel VI., encykl. Mysterium Fidei: AAS 57 (1965), 766; EV II, 427.

55 srv. SC 47: EV I, 83.

56 srv. 1 Kor 7, 38; Tridentský koncil, Canones de sacramento matimonii: DS 1810.

57 srv. GS 48: EV I, 1471.

58 srv. encykl. Humanae vitae 4: AAS 60 (1968), 483; EV III, 590.

59 srv. encykl. Humanae vitae 14: AAS 60 (1968), 490; EV III, 600.

Když Kristus pro pokřtěné povýšil manželství na svátost, manželé, udělovatelé svátosti, pokud žijí v Kristově milosti, napodobují a v jistém smyslu zvyrazňují lásku samého Krista k jeho církvi.⁶⁰ Křesťanské manželé tato mimořádná svátost posiluje a posvěcuje, aby mohli plnit povinnosti svého stavu a zachovat jeho důstojnost.⁶¹

K povolání rodiny patří dále závazek být společenstvím otevřeným k církvi a světu.

60 srv. EF 5, 25.

61 srv. GS 48: EV I, 1472.

Nový člověk

60. Když člověk přijme Kristova Ducha, začíná s Bohem úplně nový a nezasloužený životní vztah.

Duch svatý, přítomný v duši křesťana, dělá ho účastným na božské přirozenosti a hluboce ho spojuje s Otcem a Kristem ve společenství života, které nemůže přetrhout ani smrt.⁶² Duch svatý uzdravuje člověka z jeho slabostí a duchovních chorob, osvobozuje ho z otroctví náruživosti a egoismu, neboť mu dává sílu zachovat Boží zákon; obohacuje ho silou a nadějí; osvěcuje ho na cestě dobra; dává mu ovoce lásky a radosti, pokoje, shovívavosti, laskavosti, dobrot, víry, mírnosti, zdrženlivosti a čistoty.⁶³

Proto křesťan vyzývá Ducha svatého jako hosta duše.

Ospravedlnění od hříchu a Boží přítomnost v duši se nazývá milostí. Když se říká, že hříšný člověk je Bohem ospravedlněn, že je oživen Božím Duchem, že má v sobě Kristův život nebo že je v milosti, používá se slov, která různými výrazy vyjadřují tutéž skutečnost: smrt hříchu, účast na Synově božství prostřednictvím Ducha adoptivního synovství a vstup do důvěrného společenství života Nejsvětější Trojice.

Člověk dějin spásy je člověkem zaměřeným na milost adoptivních Božích dětí a na věčný život. Křesťanská antropologie je založena na Kristově spasitelné milosti.

Lidská a křesťanská svoboda

61. Boží volání od člověka vyžaduje svobodnou odpověď v Ježíši Kristu. Člověk nemůže nebýt svobodný. I když je pánem svých činů, sluší jeho důstojnosti a je jeho povinností zachovávat mravní zákon řádu přirozeného i řádu milosti, a tedy přilnout k Bohu, jenž se zjevil v Kristu. Svoboda člověka narušená následkem hříchu je též zraněná, takže bez pomoci Boží milosti člověk nemůže dlouho zachovat ani závazky přirozeného zákona. Milost však tak pozdvihuje a posiluje jeho svobodu, že i když žije v těle, je schopen žít svatě ve víře v Ježíše Krista.⁶⁴

Církev se na základě svého vnitřního povolání snaží bránit pravou svobodu, napomáhat jí a jejímu spravedlivému používání proti každému nespravedlivému donucování. Mimo to ji brání před těmi, kdo ji popírají nebo chápou lidskou činnost jako úplně determinovanou psychicky, ekonomicky, sociálně, kulturně a dalšími podmiňujícími faktory.

Církev však ví, že svobodu, i když jí napomáhá Boží milost, omezují vážně psychologické těžkosti a ovlivňují vnější okolnosti, v nichž člověk žije, takže lidská zodpovědnost je často zmenšena, u některých lidí je dokonce buď silně omezena a nebo vůbec neexistuje.

62 srv. Jan 14,23

63 srv. Gal 5, 22-23.

64 srv. Gal 2,20.

Církev též pozorně sleduje antropologické výzkumy posledních let v oblasti používání hranic lidské svobody. Proto se snaží jednak vychovávat a napomáhat pravé lidské svobodě a jednak utvářet takové předpoklady psychologického, sociálního, ekonomického, politického a náboženského řádu, jež jsou schopny podstatně přispět k tomu, aby se svoboda mohla skutečně a správným způsobem uplatňovat. Křesťané se tedy musí usilovně a solidárně angažovat v časném řádu, aby v něm utvářeli co možná nejlepší podmínky pro správné užívání svobody. O tuto úlohu se podílejí se všemi lidmi dobré vůle, avšak pro ně je to v jistém smyslu důležitější a naléhavější povinnost. Vždyť nejde jen o podporu hodnoty, jež slouží v tomto pozemském životě, ale též o plnění úlohy, jež v konečných důsledcích slouží k dosažení neocenitelného dobra, milosti a věčné spásy.

Hřích člověka

62. Historické a životní podmínky nejsou však hlavní překážkou svobody člověka: největší překážkou člověka, aby se svobodně otevřel spáse, je hřích.

„Člověk byl od Boha stvořen ve stavu svatosti. Vlivem svodů zlého ducha však na samém počátku dějin zneužil své svobody, pozdvihl se proti Bohu a zatoužil dosáhnout cíle svého života mimo Boha.“⁶⁵ „Jako skrze jednoho člověka přišel na tento svět hřích a skrze hřích smrt, a tak smrt přešla na všechny lidi, protože všichni zhřešili.“⁶⁶ Tato padlá lidská přirozenost, zbavená milosti, jíž byla obdařena, zraněná dokonce ve svém přirozených silách a podléhající moci smrti, přechází na všechny lidi: v tomto smyslu se každý člověk rodí v hříchu.“⁶⁷ Tak se stal hřích bolestnou zkušeností lidí, příčinou mnohotvárného utrpení a zkázy. Není třeba zanedbávat ani učení o podstatě a účincích osobního hříchu, kterým člověk vědomě a dobrovolně porušuje mravní zákon a v důležitých věcech uráží Boha.

Dějiny spásy jsou dějinami osvobození od hříchu. Cílem všech Božích zásahů jak ve Starém, tak v Novém zákoně je usměrňovat člověka v boji proti silám zla. Kristovo historické poslání je dáno do vztahu ke hříchu, jež je třeba zničit, což se uskutečňuje skrze tajemství kříže. Hluboké úvahy sv. Pavla o skutečnosti hříchu a následujícím Kristově „díle ospravedlnění“⁶⁸ tvoří základní aspekt křesťanské víry, jež nelze zamlčet.

Avšak spása, již uskutečnil Kristus, je mnohem větší než jen vykoupení ze hříchu. Je totiž splněním Božího plánu: darovat se v Ježíšovi tak bohatě, že to převyšuje každou představu. Tento plán se nezastavuje před vinami lidí, ale ve srovnání se smrtí jako následkem hříchu uděluje přehojnou milost.⁶⁹ Tato iniciativa lásky, jíž jsou lidé skrze Ducha svatého pozváni k účasti na samotném Božím životě, je ustavičně účinná a aktuální ve všech dobách. Člověk, i když je hříšný, stále zůstává začleněný do jediného řádu, který chtěl Bůh – neboli do řádu, v němž se nám Bůh laskavě daruje v Ježíši Kristu – a proto pohnut milostí může obrácením dosáhnout spásy.

65 GS 13: EV I, 1360.

66 Řím 5, 12.

67 Pavel VI, *Professio fidei* 16: AAS 60 (1968), 439; EV III, 552.

68 srv. Řím 5.

69 srv. Řím 5, 15-17.

Mravní život křesťanů

63. Kristus svěřil svým apoštolům úlohu učit a zachovávat vše, co jim přikázal.⁷⁰ Proto katecheze neobsahuje jen to, čemu je třeba věřit, ale i to, co je třeba konat.

Mravní život křesťana, neboli způsob života shodný s důstojností člověka a adoptivního Božího dítěte, je závazkem, jež je třeba žít a rozvíjet pod vedením Ducha svatého v novém životě, darovaném Ježíšem Kristem.

Mravní život křesťana je řízen milostí a dary Ducha svatého: „Boží láska je vám vylita do srdce skrze Ducha svatého, který nám byl dán.“⁷¹

Poslušnost Duchu svatému vyžaduje i věrnost Božím přikázáním stejně jako církevním zákonům a spravedlivým zákonům občanským.

Křesťanskou svobodu je třeba ještě v konkrétních případech jejího uplatnění usměřňovat a vést. Proto svědomí věřících, i když je řízeno ctností opatrnosti, se musí podřídit učitelskému úřadu církve, jemuž náleží úloha spolehlivého výkladu celého mravního zákona, aby opravdu vyjadřoval objektivní mravní řád.

70 srv. Mt 28, 20.

71 Řím 5, 5.

Je též třeba, aby křesťan poznal existenci těch absolutních mravních zákonů, které zavazují vždy a všechny. Proto svatí svědčili o Kristu i hrdinskými činy ctností, mučedníci dokonce podstoupili muka a smrt, jen aby ho nezapřeli.

Dokonalost lásky

64. Působení Kristova Ducha lze správně vidět, když se osvětlí originalita křesťanské morálky. Tato originalita spočívá ve shrnutí a soustředění všech etických závazků, příkazů a rad do prvku, který je jakoby její duší – do víry, projevující se skutky.⁷²

Člověk je povolán přijmout za všech okolností Boží vůli: „zjevujícím se Bohu je třeba prokazovat poslušnost víry, jíž se celý člověk svobodně odevzdává Bohu“.⁷³ Bůh je láska a jeho plánem je darovat v Ježíši Kristu svou lásku a utvářet z lidstva společenství vzájemné lásky. Proto svobodné a dokonalé přijetí Boha a jeho plánu znamená rozhodnout se pro život inspirovaný láskou v zachovávání přikázání, znamená tedy přijmout a žít příkaz lásky jako nové přikázání.

Člověk je tedy povolán, aby se vírou rozhodl pro život lásky k Bohu a k druhým lidem: v tom je jeho vrcholná zodpovědnost a jeho výsostná mravní důstojnost. Svatost člověka v jakémkoli životním stavu, do něhož byl povolán, spočívá v dokonalosti lásky.⁷⁴

72 srv. Gal 5, 6.

73 DV 5: EV I, 877.

74 srv. LG 39-42: EV I, 387-401.

Církev, Boží lid a ustanovení spásy

65. Církev ustanovená Kristem se zrodila z jeho smrti a zmrtvýchvstání. Církev je nový Boží lid, utvářený dějinami Izraele, lid, jež Kristus oživuje a povznáší vylitím svého Ducha a jež neustále obnovuje a spravuje svými hierarchickými a charismatickými dary: „lid shromážděný v jednotě Otce, Syna i Ducha svatého“.⁷⁵

75 LG 4: EV I, 287.

Proto církev jako Boží lid, společnost věřících a společenství lidí v Kristu je dílem spásanosné lásky v Kristu.

Činitelé, kteří rodí a formují věřící utvářejíce z nich společenství, jsou: poklad víry, svátosti a apoštolské služby, patřící do katolické církve. Jí byly svěřeny a dávají vznik církevním činnostem. Jinými slovy, církev vlastní všechny prostředky k tomu, aby byla shromáždována a přiváděna k plné zralosti jako společenství lidí v Kristu. Toto dílo není jen ovocem nadpřirozené Boží činnosti, Kristova neviditelného působení a jeho Ducha, ale i institucí, mocí a spásanosnými činnostmi církve. Proto není církev jen společenstvím věřících, ale i jejich matkou, a to díky své služebné a spásanosné činnosti.

Církev je svatý Boží lid, který má účast na Kristově prorockém poslání⁷⁶ a shromážděn Božím slovem toto slovo přijímá a ohlašuje celému světu. Je kněžským lidem: „...od Ježíše Krista, svědka hodného víry, prvorozeného z mrtvých a vládce nad pozemskými králi, Tomu, který nás miluje, který nás svou krví zbavil hříchů, utvořil z nás královský národ a kněze Boha, svého Otce.“⁷⁷ Při svém znovuzrození a pomazání od Ducha svatého jsou totiž pokřtěni posvěceni jako duchovní dům a svaté kněžstvo, aby každým skutkem přinášeli duchovní oběti a hlásali moc toho, který je z temnoty povolal do svého podivuhodného světla.“⁷⁸ Církev je svou podstatou hierarchická společnost. Je to lid, vedený svými pastýři, spojenými s nejvyšším pastýřem, Kristovým náměstkem a jemu podřízenými.⁷⁹ Na ně se obracejí věřící se synovskou láskou a poslušnou úctou. Je to lid putující k plnosti Kristova tajemství.

Přítomnost Ducha svatého v církvi jí na jedné straně spolehlivě zabezpečuje objektivní podmínky, potřebné na její posvěcující setkání s Kristem, a na straně druhé působí, že církev ve svých členech a z důvodu svých členů, stejně jako ve svých proměnlivých strukturách, ustavičně směřuje k očišťování a k obnově.

Církev jako společenství

66. Církev je společenstvím: tato pravda hlouběji vstoupila do vědomí na II. Vatikánském koncilu.

76 srv. LG 12: EV I, 316.

77 Zj 1, 6.

78 LG 10: EV I, 311.

79 srv. LG 22: EV I, 337.

Církev je lid shromážděný Bohem a spojený hlubokými duchovními svazky. Její struktura bezpochyby vyžaduje rozličné dary a funkce, ale tato rozdílnost – i když nespočívá jen ve stupni, ale i v podstatě, jak je to mezi služebným a všeobecným kněžstvím – neodstraňuje z ní základní a zákonem danou rovnost osob. „Jen jedno je ono tajemné tělo, jen jeden je Duch a stejně tak jen jedno vytoužené dobro, ke kterému jste byli všichni povoláni.“ 'Jeden Pán, jedna víra, jeden křest.'⁸⁰ Všechny údy svým znovuzrozením v Kristu získávají stejnou důstojnost, společnou milost Božích dětí, společné povolání k dokonalosti, tutéž spásu, tutéž naději a nerozdílnou lásku...Někteří jsou ovšem od Krista ustanoveni jako učitelé nebo rozdělovatelé svátostí nebo pastýři druhých, avšak všichni jsou si rovni v důstojnosti a ve společné činnosti věřících na budování Kristova těla.⁸¹

A tak v církvi je každé povolání hodné cti a je výzvou k plnosti lásky neboli ke svatosti. Každý člověk má svou nadpřirozenou hodnotu, kterou je třeba respektovat. Každá funkce a každé charisma, i když některé jsou pozoruhodnější než jiné,⁸² prospívají k dobru všech s prozřetelností mnohotvárností projevů, jež má apoštolská služba koordinovat a rozpoznávat.⁸³ To platí i pro jednotlivé místní církve; v každé z nich totiž, ať je nepatrná, chudá a rozptýlená, „je přítomen Kristus, jehož mocí se sdružuje jedna svatá, katolická a apoštolská církev“.⁸⁴

Věřící katolíci se mají starat o oddělené křesťany, kteří nežijí v plném společenství s katolickou církví, tím, že se za ně modlí, hovoří s nimi o církevních záležitostech a navazují s nimi první kontakty. Ale hlavně, každý podle svého stavu, musí sami především uvažovat o tom, co se má obnovit a vykonat v samotné katolické rodině, aby byl její život věrnějším a jasnějším svědectvím o učení a institucích, jež zanechal Kristus prostřednictvím apoštolů.⁸⁵

Církev jako instituce spásy

67. Církev není jen společenstvím bratří a sester, jehož hlavou je Kristus, ale představuje se jako instituce, jíž bylo svěřeno spásonosné poslání. Lid Boží, „Kristem ustanovený jako společenství života, lásky a pravdy, činí z něho nástroj vykoupení všech lidí a posílá ho do celého světa jako světlo světa a sůl země“.⁸⁶

Proto II. Vatikánský koncil představuje církev jako realitu, která objímá celé dějiny, přijímá a zaměřuje na Boha všechny kultury a působením Kristova Ducha je ustanovena jako „všeobecná svátost spásy“. Dále ji představuje jako církev, která vede dialog se světem, je pozorná ke znamením času a objevuje body společného zájmu a dorozumění se světem. Navíc se snaží stát se pro něj pochopitelnou a uznávanou. Proto odstraňuje ty vnější formy, které se zdají méně evangelijní a jsou poznačeny stopami ukončených historických období.

80 Ef 4, 5

81 LG 32: EV I, 365.

82 srv. 1 Kor 12, 31; 7, 38.

83 srv. LG 12: EV I, 316 s.

84 LG 26: EV I, 348.

85 srv. UR 4, 5: EV I, 512, 519.

86 LG 9: EV I, 309.

Církev jistě není z tohoto světa, „není vedena žádným pozemským zájmem“, ⁸⁷ bude dokonalá až v nebi, k němuž upírá svůj pohled a zprostředkovává cestu; přesto však je spojena se světem a jeho dějinami. Avšak „velká starost, s jakou církev, Kristova nevěsta, sleduje lidské potřeby, to je jejich radosti a naděje, trápení a námahy, není ničím jiným než její houževnatou snahou zůstat uprostřed nich, aby je osvětila Kristovým světlem a všechny je v něm, jediném Spasiteli, shromáždila a spojila. Tuto starost nelze nikdy chápat tak, jako by se církev přizpůsobila věcem tohoto světa, nebo jako by zvlažněla její horlivost, s níž očekává svého Pána a jeho věčné království“. ⁸⁸

Maria, Rodička Boží, Matka a vzor církve

68. S Pánem je nevýslovným způsobem spojena Maria, vždy Panna a jeho Matka, „která má po Kristu v církvi místo nejvyšší a zároveň nám nejbližší“. ⁸⁹

Dar Kristova Ducha se v ní projevuje výjimečným způsobem, neboť Maria je „milosti plná“ ⁹⁰ a je „vzorem církve“. ⁹¹ V ní, uchráněné dědičného hříchu, zcela věrné Pánu, vzaté s tělem i duší do nebeské slávy, Duch svatý už naplno projevils své dílo. Ona se „nejlépe připodobnila svému Synu, který je král králů a vítěz nad hříchem a smrtí“. ⁹² Matka Boží a naše Matka „v řádu milosti“, ⁹³ předobraz panenství a mateřství celé církve, ⁹⁴ znak bezpečné naděje a útěchy pro putující Boží lid, ⁹⁵ Maria „jistým způsobem takřka spojuje v sobě a vyzaruje nejhlubší pravdy víry“ a „přivádí tím věřící ke svému Synu, k jeho oběti a k lásce k Otcí“. ⁹⁶ Proto církev, uctívajíc věřící a svaté, kteří jsou již u Pána a přimlouvají se za nás, ⁹⁷ mimořádným způsobem uctívá i Kristovu a svoji Matku.

Věčné společenství s Bohem

69. V Ježíši Kristu a pro jeho tajemství věřící již v tomto čase s nadějí očekávají „Spasitele Ježíše Krista, Pána, který přetvoří naše ubohé tělo, aby se stalo podobným jeho tělu oslavenému“. ⁹⁸ Poslední skutečnosti dějin spásy se však stanou zjevnými a dokonanými, až přijde Kristus v moci a slávě, jako soudce živých i mrtvých, ukončit dějiny a odevzdat svůj lid Otcí, aby byl „Bůh všechno ve všem“. ⁹⁹ „Dokud se tedy neobjeví Pán ve své slávě a všichni andělé s ním, kdy také zničí smrt a bude mu podřízeno všechno tvorstvo, někteří jeho učedníci putují po zemi, jiní po skončení svého života se očišťují v očištcí a ostatní jsou oslaveni a vidí jasně Boha trojjediného tak, jak je“. ¹⁰⁰

87 GS 3: EV I, 1323.

88 Pavel VI., *Professio fidei*, č. 27: AAS 60 (1968), 444.; EV III, 563.

89 LG 54: EV I, 428.

90 Lk 1, 28.

91 LG 63: EV I, 439.

92 LG 59: EV I, 433.

93 LG 61: EV I, 435.

94 srv. LG 63-65: EV I, 439-441.

95 srv. LG 69: EV I, 445.

96 LG 65: EV I, 441.

97 srv. LG 49, 50: EV I, 419, 420.

98 Flp 3, 21; srv. 1 Kor 15.

99 1 Kor 15, 24-28.

100 LG 49:EV I, 419.

V den Pánova příchodu dosáhne celá církev dovršení a vejde do plnosti Boží: toto je základní předmět křesťanské naděje a modlitby („přijď království Tvé“). Katecheze o posledních věcech se má konat na jedné straně ve znamení útěchy, naděje a spásitelné bázně,¹⁰¹ jež lidé dnešní doby tak naléhavě potřebují, na druhé straně je třeba, aby byla podávána tak, aby byla zachována věrnost pravdě; je totiž třeba patřičně vyzdvihnout vážnou zodpovědnost každého člověka za jeho budoucí osud. Katecheze nemůže zamlčovat ani soud jednotlivých lidí po smrti, ani očištné tresty v očistci, ani smutnou a žalostnou skutečnost věčné smrti, ani poslední soud. V onen den každý člověk dostane v plnosti svůj úděl, neboť se všichni ukážeme „před Kristovým soudem, aby každý dostal odplatu za to, co za života udělal dobrého nebo špatného“¹⁰² a „vyjdou ti, kdo konali dobro, a budou vzkříšeni k životu, kdo páchali zlo, budou vzkříšeni k odsouzení“.¹⁰³

101 srv. 1 Sol 4, 18.

102 2 Kor 5, 10.

103 Jan 5, 29; srv. LG 48: EV I, 418.

ČÁST IV – PRVKY METODOLOGIE

Význam a cíl této části

70. V tomto století katecheté zkoumali metodologické problémy nastolené rozvojem psychologických, didaktických a pedagogických věd. A přistoupilo se ke studiu metody podání látky katecheze, zpřesnila se úloha činných metod v katechezi, analyzoval se katechetický úkon podle zákonů učení (zkušenost, představivost, paměť, inteligence) a vypracovala se diferenciální metodologie podle věku, sociálních prostředí a úrovně psychického rozvoje osoby.

Zde se nyní nebude hovořit o všech těchto problémech, nýbrž se vysvětlí pouze některé body, jimž se dnes připisuje velká důležitost. Bude úlohou různých direktorií a jiných pracovních pomůcek jednotlivých zemí přistoupit k těmto problémům přiměřeným a specifickým způsobem.

Úloha katechety

71. Žádná metoda, jakkoliv vyzkoušená, neosvobozuje katechetu od osobního úsilí vžít se do konkrétních okolností a přizpůsobit se jim. Výborné lidské a křesťanské vlastnosti katechety zabezpečují úspěch mnohem více než volba dobré metody.

Úloha katechety je mnohem důležitější než výběr textů a jiných pracovních pomůcek.¹

Velikost a důležitost úlohy katechety nebrání však v tom, aby mu byla stanovena hranice působnosti. Musí se snažit vybrat a vytvořit nejvhodnější podmínky k tomu, aby křesťanská zvěst byla vyhledávána, přijímána a prohlubována. V tom spočívá jeho úloha a tím také končí. Vždyť přilnutí katechizovaných ke křesťanské zvěsti, která je ovocem milosti a svobodného rozhodnutí, nezávisí na katechetovi. Toto upřesnění je samozřejmé, ale je to užitečné připomenout to v dnešních podmínkách, které kladou velké požadavky na katechetovo nadání a ryzí křesťanskou horlivost, a současně od něho vyžadují plné respektování svobody a „tvořivosti“ katechizovaných.

1 srv. AG 17: EV I, 1141.

Induktivní a deduktivní metoda

72. Induktivní metoda poskytuje velké výhody. Spočívá v představení, uvážení a zkoumání faktů (biblické události, liturgické úkony, události ze života církve a z každodenního života), aby se zjistil jejich význam v křesťanském tajemství. Uvedená metoda se shoduje s řádem zjevení. Mimoto odpovídá jednomu z nejhlubších požadavků lidského ducha, totiž požadavku přijít k poznání duchovních věcí pomocí věcí viditelných. A shoduje se i s charakteristickými složkami poznání víry, jež je poznáním prostřednictvím znamení.

Induktivní metoda nevylučuje, naopak vyžaduje i deduktivní metodu, která vysvětluje a popisuje fakta, vycházejíc z jejich příčin. Avšak deduktivní syntéza obvykle nabude plného významu až po předešlém vykonání induktivního procesu.

Formule

73. Při respektování výhod induktivní metody, jež spočívají zejména v aktivním postoji ducha a ve stálém odvolávání se na konkrétní skutečnosti při vysvětlování rozumových pojmů, se nesmí zapomínat na potřebu a užitečnost formulí.

Formule umožňují vyjádřit vhodným a přesným způsobem myšlenku a jsou tedy užitečné pro přesný výklad víry. Pokud se naučí z paměti, pomáhají k trvalému osvojení pravd. Kromě toho umožňují věřícím používat společný způsob vyjadřování.

Formule se obvykle předloží a vysvětlí, když už podání látky nebo výzkum dospěly k syntéze.

Je třeba dát přednost formulím, které věrně vyjadřují pravdy víry a jsou přiměřené chápavosti posluchačů. Není třeba zapomínat, že věroučné formule jsou opravdovým vyznáním katolického učení, a proto je mají věřící přijmout tak, jak je chápala a chápe církev. Je třeba důkladně naučit tradičním formulím, užívaným pro vyznání víry a pro modlitbu, jako je Apoštolské vyznání víry, Otče náš, Zdrávas Maria apod.

Zkušenost

74. a) Zkušenost probouzí v člověku zájmy a otázky, naděje a úzkosti, úvahy a úsudky, jež vyúsťují v určitou touhu změnit život.

Katecheze se tedy musí snažit, aby se lidé naučili být pozornými ke svým nejdůležitějším zkušenostem, ať už osobním nebo společenským. A musí se též snažit, aby evangelijně osvětlila otázky, jež se při takových situacích vynořují, a tak budit v samotných lidech oprávněnou touhu přetvářet způsob celého svého života.

Z tohoto hlediska zkušenost pomáhá člověku aktivně hospodařit s Božím darem.

b) Zkušenost pomáhá lépe pochopit křesťanské poselství. Sám Kristus ohlašoval Boží království vysvětlováním jeho povahy pomocí podobností vzatých ze zkušenosti lidského života. Připomínal jisté lidské situace (obchodník, jemuž se podaří dobrý obchod, sluhové, kteří rozmnoží – jeden víc, druhý méně – peníze dané jim k uschování, atd.), aby vysvětlil eschatologické a svět přesahující skutečnosti a aby pak naznačil, jaký životní postoj je třeba vzhledem k nim zaujmout.

Z tohoto hlediska zkušenost slouží k poznávání pravd obsažených v pokladu zjevení a k jejich uvádění do života.

2 srv. I Vatikánský koncil, const.Dei Filius, DS 3020, 3043.

c) Zkušenost uvažovaná sama o sobě musí být osvětlována světlem zjevení. Katecheze má člověku pomáhat, aby své zkušenosti zkoumal, vysvětloval a posuzoval, a zároveň si

uvědomoval působení Boha, který uskutečňuje naši spásu, a tak dával křesťanský smysl vlastní existenci.

Z tohoto hlediska je zkušenost předmětem, který má katecheta vysvětlovat a osvětlovat. Tento úkol, i když není snadný, není dovoleno opomenout.

Rozvoj činnosti a tvořivosti katechizovaných

75. Každé vyučování a každá skutečná komunikace mezi lidmi především vyžaduje, aby se umožnila a probudila vnitřní činnost v tom, na koho se obracíme. Při katechezi se tedy musí probudit aktivita víry (ale i naděje a lásky). Vždyť schopnost a správnost úsudku, jež musí vyučování aktivně probudit, pomáhají zde přijmout slovo Boží. Důvěra týkající se našich lidských možností, která je vlastní každé aktivní výchově, nesmí nikdy zapomínat, že úkon víry nevyhnutelně obsahuje též obrácení člověka.

Po tomto vysvětlení je jasné, že aktivní rozměr katecheze se plně shoduje s plánem zjevení a spásy. Pedagogika napomáhající aktivní účasti katechizovaných se shoduje s řádným stavem křesťanského života, v němž věřící aktivně odpovídají na Boží dar modlitbou, účastí na svátostech a na liturgii, církevní a společenskou angažovaností a skutky lásky.

Katechizovaní, především dospělí, mohou aktivně přispívat k rozvoji katecheze. Proto je potřebné ptát se jich, jak chápou křesťanské poselství a jakými slovy by ho vyjádřili. Jejich příspěvky ať se potom porovnávají s tím, čemu učí učitelský úřad církve, a necht' se vybere to, co se shoduje s pravdami víry. Tím můžeme získat hodnotné přínosy k účinnému vyjádření jediné a pravé křesťanské zvěsti.

Skupiny

76. Při provádění katecheze nabývá stále větší důležitosti skupina. V katechezi dětí má skupina pomáhat při jejich výchově k životu ve společenství, ať už jde o děti, které společně sledují hodiny katecheze, nebo menší skupiny zapojené do některých činností.

Pro adolescenty a pro mladé lidi se skupina má stát životní potřebou. Adolescent a mladý člověk se ve skupině poznává a cítí v ní oporu a povzbuzení.

U dospělých se dnes může skupina pokládat za podmínku pro takovou katechezi, která se snaží jít vstříc požadavkům spoluzodpovědnosti.

Ve skupinách, kde jsou adolescenti i dospělí, nabývá katecheze charakteru společného výzkumu. Tento společný výzkum spočívá v rozboru vztahů a propojení mezi věcným obsahem křesťanského poselství, jež je vždy normou víry a činnosti, a zkušenostmi skupiny.

Katecheta je povinen na společném výzkumu se podílet. Ve skupině má však zvláštní místo: má být jménem církve svědkem křesťanského poselství, neboli člověkem, který slouží, který se dělí s druhými o ovoce své zralé víry a moudře řídí společný výzkum, aby bylo dosaženo vytčeného cíle.

Úloha svědka poselství nevyžaduje, aby katecheta byl vedoucím skupiny.

Skupina dosahující dobré úrovně své činnosti může poskytovat svým členům nejen příležitost k náboženskému vzdělání, ale i velmi dobrou zkušenost církevního života.

Katecheze ve skupině může ukázat mladým, že církev není něčím mimo jejich zájmy, ale spíš skutečností, za niž jsou všichni zodpovědní, každý podle svého povolání a podle své služby.

ČÁST V – KATECHEZE PODLE VĚKU

Význam a cíl této části

77. Křesťanské poselství se může ubírat různými cestami, aby bylo přizpůsobeno lidským požadavkům.

V misionářské činnosti se uvažuje cesta evangelizace, uvedení do křesťanského života katechumenů a nově pokřtěných.

Pokud máme na zřeteli fyzický a psychický rozvoj katechizovaných, jde o katechezi podle věku.

Pokud máme na zřeteli kulturně-společenské podmínky, v nichž lidé žijí, jde o katechezi pro různé mentality (katecheze dělníků, techniků atd.).

Pokud se uvažují postoje pokřtěných k víře, jde o katechezi věřících, kteří touží po hlubším prohloubení pravd víry, nebo o katechezi těch, kteří teprve hledají pravé základy víry.

Je zřejmé, že všechny tyto cesty, pospojované mezi sebou a navzájem závislé, mají svou hodnotu a důležitost.

Bude úlohou národních nebo regionálních katechetických direktorií poskytnout v tomto ohledu podrobné a přesné směrnice na základě konkrétních místních podmínek a potřeb.

Zde se jako příklad navrhuji pouze některé všeobecné prvky, jimiž se chce ukázat na hodnotu a důležitost katecheze podle věku.

Věk malého dítěte

78. Počátky náboženského a mravního života se projevují již od začátku rozvoje lidského života. Ve věřící rodině již prvé měsíce a roky života – zvláště důležité pro rovnováhu budoucího člověka – mohou vytvořit podmínky pro křesťanskou osobnost. Křest dětí nabývá svého plného významu, pokud křesťanský život rodičů – zejména, ale nikoli výlučně, matky – dovoluje křestní milosti přinášet své ovoce. Vždyť dítě jakoby „osmózou“ asimiluje chování a city své rodiny. Hromadí se v něm celý komplex zkušeností, jež tvoří již určitý základ toho života víry, který se teprve vykrystalizuje a projeví.

Předpoklady pro víru se zpočátku opírají o dobrý vztah dítěte k matce a později i k otci: podporují se účastí na společné radosti a zkušeností s autoritou přijatou s láskou. Na této počáteční dispozici částečně závisí normální vývoj božských ctností, a ony zase přispívají k jeho upevnění.

V tomto období se začíná uplatňovat osobnost neboli autonomie potřebná k získání mravních ctností a k začlenění se do života společenství. Vyžaduje rovnováhu mezi pevností a snášenlivostí. Pak se postupně rodí schopnost pro spontánní iniciativu, jež je nezbytným předpokladem společenského života a zapojení se k službě Bohu a církvi.

Vznik těchto postojů musí provázet výchova k modlitbě. Dítě se má naučit vzývat Boha, který nás miluje a udržuje při životě, i Ježíše, Syna Božího a našeho bratra, jenž nás přivádí k Otci, a Duchu Svatého, který v nás přebývá. Kromě toho si má zvykat obracet se s důvěrou k Panně Marii, Ježíšově a naší Matce.

Pokud chybí tyto základy, katecheze se musí snažit zjistit, zda a jaké nedostatky z toho vznikly a jak je možné je nahradit. Přiměřenou formací je třeba pomáhat rodičům, aby jejich výchovné zásahy byly přiměřenější a vhodnější. Tato formace, i když je jednoduchá a přiměřená jejich kulturnímu stupni, se musí svěřit schopným vychovatelům. Tuto úlohu duchovních pastýřů není možno považovat za okrajovou: když se pomáhá rodičům dobře plnit

jejich posláním, buduje se tím církev. Mimoto tato práce poskytuje výbornou příležitost ke katechezi dospělých.

Dětský věk

79. Když dítě začne chodit do školy, vstoupí do širší společnosti, než je rodina, a začne intenzivněji žít svůj život ve společnosti dospělých, což pohltí značnou část jeho energie a zájmů. Ve škole dělá první zkušenost s prací.¹

Předtím se vztah dítěte k Božímu lidu uskutečňoval prostřednictvím rodiny, zatímco teď se dítě začíná přímo zúčastňovat na životě církve a může jít ke svátostem.

Postupně se v dítěti rozvíjejí rozumové schopnosti a katecheze se musí přizpůsobovat tomuto rozumovému vývoji. Dítě hledá vysvětlení náboženského života dospělých. Proto důsledný náboženský život společenství dospělých výborně poskytuje účinnou pomoc v důkladné výchově dětí. A poskytuje ji opravdu didakticky tehdy, když se náboženský život dospělých a činnost Božího lidu vhodně vysvětluje ve světle dějin spásy.

První zkušenost s prací nemůžeme považovat za cizí pro účely katecheze. Radost z dobře vykonané práce, spolupráce s jinými, smysl pro zřejmou a rozumnou disciplínu, který se z ní rodí, to je třeba pokládat za zkušenosti užitečné nejen pro začlenění do společnosti, ale i pro aktivní účast na životě církve.

Podle těchto kritérií se má katechetická pedagogika – nezávisle na sledované metodě – snažit vzbudit aktivitu dítěte. Kdyby to neuskutečnila, nepodařilo by se katechezi splnit svou povinnost, jíž je vychovávat věřícího, aby stále osobněji odpovídal na Boží slovo a na Boží dar. Tato aktivní pedagogika se neomezuje na vnější výrazy, i když jsou velmi užitečné, ale snaží se vyvolat vnitřní odpověď a chuť k modlitbě. Tato výchova ke zniternění je dnes těžší díky rozptylujícímu klimatu dnešní civilizace, ale je tím potřebnější.

Spolupráce katechetů s rodiči (výměna názorů na programy, metody a těžkosti, s nimiž se střetávají) je potřebná, aby proces výchovy dětí probíhal náležitě a harmonicky. Tato spolupráce je též potřebná – jak pro katechety, tak pro rodiče – jako pomoc při plnění jejich specifických zodpovědností.

Děti, které nechodí do školy

80. Existují rozsáhlá území a někdy velmi zalidněná, kde je nedostatečná školská organizace. V těchto případech je třeba rozvinout intenzivní pastorační činnost zaměřenou na rodiny, a nakolik je to možné, podněcovat různá vhodně připravená sdružení, jež by se o děti starala a odpovídala by místním podmínkám a duchovním potřebám dětí.

Děti z nábožensky lhostejných rodin

81. Stále bolestněji se cítí u těžkost přímo katechizovat děti žijící v rodinách nebo prostředcích, kde náboženská praxe chybí nebo je velmi nedostatečná. Někdy se dokonce zpochybňuje možnost a oprávněnost takové katecheze.

Zřejmě se nelze zříkat takové katecheze, ale spíš zkoumat, jak ji chápat a uskutečňovat, aby byla přiměřená situaci prostředí. V uvedených případech se požaduje navázat kontakt s rodinami, studovat jejich způsoby myšlení a obyčeje, a tak najít styčné body k navázání dialogu. Též je potřebné, aby katecheze podávala obsah přiměřený konkrétním možnostem dětí.

Věk dospívání (adolescence) a mládí

82. Období adolescence a v širším smyslu tzv. „fenomén mládí“ mají rozhodující význam.² V předprůmyslových společnostech slabě vybavených školami se téměř bezprostředně přecházelo od dětství k začlenění do společenství dospělých. V naší době stále více převládá praxe prodloužit dospívající mládeži období povinné školní docházky. Tato společenská praxe dává vznik generaci, jež není přímo zařazena do produktivní práce – tedy generace, jež je sice plná fyzické i intelektuální životaschopnosti, ale nevyvíjí jinou činnost s výjimkou studia a profesionální přípravy na budoucí zaměstnání. Tato sociální třída vyvíjí silný tlak na společnost dospělých, čímž vznikají nemalé problémy.

Tentýž problém je i v církvi a není méně vážný, i když se jeví v odlišných podobách. Více než nebezpečí bezmezná kritika církve se projevují u těchto adolescentů a mladých lidí pokušení církvi se vzdálit. Pro katechetu je to vážný a naléhavý problém též proto, že dospělí často neumějí pochopit, jak vzácným přínosem adolescenti a mladí lidé jsou.

Mladí budou tím méně nedůvěřiví, čím více dokáží katecheté pochopit a přijmout jejich skutečný přínos.

Preadolescence, adolescence a mladý věk

83. U národních direktorií je třeba rozlišovat preadolescenci (věk před dospíváním), adolescenci (věk dospívání) a věk mládí.

Zde se chce pouze připomenout, že v zemích s pokročilou civilizací, kde vzniká tato otázka, se v praxi ne vždy dbá na těžkosti preadolescencie, nebo se o ně nedbá dostatečně. Vychovatel může být v pokušení pokládat preadolescenty za děti a tím se vystavit nebezpečí, že je nebude zajímat. Nebo by je mohl pokládat za adolescenty a předkládat jim témata a metody práce předpokládající rozvoj osobnosti a zkušeností, jež dosud nemají.

Preadolescence se vyznačuje bolestným zrodem subjektivity. Proto je třeba v tomto věku nepokračovat v jednoduchém a objektivním vyučování vhodném u dětí. Ale současně je třeba vyhýbat se problémům a tématům vlastním až adolescentům.

Konkrétní vyučování, objasňující život a dílo svatých a zasloužilých lidí, stejně jako studium současného života církve mohou poskytnout katechizovaným v tomto věku vydatnou duchovní výživu.

Věk mládí v pravém smyslu slova, jenž následuje po adolescenci, je též obdobím málo prozkoumaným a jeho charakteristické prvky nebyly dosud dostatečně poznány.

Někteří navrhují, aby se v tomto věku přikročilo k vyučování teologie. Jiní navrhují předkládat humanitní a sociální otázky jednoduše teologicky zdůvodněné a některé výzvy ke křesťanským postojům. zdá se, že je třeba dát přednost metodě, podle níž se vykládají základní problémy typické pro tento věk s vážnou teologickou a lidskou dokumentací při současném využití zdravé metodologie kolektivní diskuse.

Hledání smyslu života

84. Adolescent pozoruje na sobě hluboké fyzické a psychické proměny. Hledá svou úlohu ve společnosti. Neuspokojuje ho náboženská jeho dětství, ale ještě nedosáhl zralé víry, jež je dospělým vlastní; hledá proto základní směr, který by znovu dal jeho životu jednotu. Toto hledání může však často přecházet v náboženskou krizi.

Hlavní úlohou katecheze adolescentů bude tedy objevení pravého křesťanského smyslu života. Katecheze musí soustředit světlo křesťanského poselství na skutečnosti, jež způsobují

adolescentovi nejvíce starostí: smysl tělesné existence, láska a rodina, usměrnění vlastního života, práce a volný čas, spravedlnost a pokoj, atd.

Důraz na skutečné hodnoty

85. Adolescent se snaží uspořádat si svůj názor na život a svou životní orientaci kolem některých základních a prvořadých hodnot. Dnes si však adolescent uvědomuje, že je jaksi ponořen do přílivu „hodnot“ protichůdných. To v něm vyhrocuje konflikt zájmů o rozličné hodnoty a nabádá ho odvrhnout ty hodnoty, jež se neodrážejí ve způsobu života dospělých.

Katecheze musí pomáhat adolescentovi vždy jasněji objevovat pravé hodnoty a hodnotit je podle správné stupnice hodnot.

Autonomie osobnosti

86. V touze po osobní samostatnosti adolescent často přehání s uplatňováním sebe sama a popírá uspořádání, jež přijali dospělí.

Dospělí musejí mít na zřeteli, že adolescent se drží víry a upevňuje se v ní ne tím, že se ztotožňuje s nimi, nýbrž pomocí osobního přesvědčení, k němuž postupně dorůstá.

Z uvedeného požadavku na samostatnost se rodí to, co můžeme nazvat „pokušením naturalismu“. Pod jeho vlivem se adolescent snaží jednat a zajistit si spásu vlastními silami. Tato tendence je tím silnější, čím o vyhraněnější osobnost jde.

Úlohou katecheze bude tedy pomoci adolescentovi dosáhnout takové osobní zralosti, jaká mu pomůže překonat každou formu subjektivismu a obnovit důvěru v Boží moc a moudrost.

Skupiny adolescentů

87. Při hledání své samostatnosti se spolu adolescenti rádi seskupují, a to s cílem najít co nejlehčeji svou osobní totožnost a bránit svou nezávislost proti dospělým.

Úlohou katecheze budou působení v těchto sdruženích adolescentů, které mohou být pojátkem mezi mladými a komunitou celé církve.³

Sdružení adolescentů nepřinášejí vždy pozitivní hodnoty. Proto je třeba vztahům mezi sdruženími a křesťanskými společenstvími napomáhat, aby adolescenti mohli náležitě poznat a ocenit a křesťanské hodnoty těchto křesťanských společenství.⁴

Intelektuální požadavky

88. Adolescent je sám o sobě schopen rozumového úsudku. Učí se správně používat rozumu a uvědomuje si, že předkládaná kultura od něho vyžaduje další uvažování a konkrétní využití v životě.

Pokud chce katecheze vzbudit konkrétní zkušenost života víry, nesmí zanedbávat formaci náboženského smýšlení, jež ukazuje souvislost mezi všemi tajemstvími, stejně jako mezi tajemstvími a posledním cílem člověka.⁵

K upevnění vnitřní soudržnosti tohoto náboženského smýšlení nestačí svědectví. Dnes se všude vyžaduje vědecká přesnost; proto katecheze musí s veškerou starostí předkládat i rozumové základy víry.

3 srv. AA 12: EV I, 959.

4 srv. AA 12: EV I, 960.

5 srv. I. Vatikánský koncil, konst. Dei Filius, kap. IV., DS 3015-3020.

Intelektuální strukturace víry dospívajících se nemá pokládat za doplňkový prvek, ale za podstatnou potřebu života z víry. Způsob vyučování je zvláště důležitý: katecheta v dialogu s adolescentem musí stimulovat jeho inteligenci.

Činnost

89. K rozvoji osobnosti adolescenta je třeba činnosti. překonání egocentrismu a subjektivismu vyžaduje kontakt se skutečností – jak s úspěchy, tak i neúspěchy.

Katecheze, jejímž úkolem je vzbuzovat osobní zkušenost víry a pomáhat při uspořádání úvahy o náboženských věcech, dosáhne svého cíle, když přivede ke konkrétnímu křesťanskému nasazení. Křesťanská katecheze musí vychovávat adolescenty k převzetí zodpovědnosti na sebe a má je postupně uschopnit otevřeně vyznávat křesťanskou víru.

Adolescenti, kteří navštěvují školu

90. Mladí vykonávající řemeslo nebo jiné povolání – a je jich mnoho – jsou donuceni ke zrychlení rozvoje své osobnosti. Toto zrychlené dozrávání může probíhat příznivě nebo nepříznivě, úplně nebo nedokonale.

Z toho vyplývá potřeba zvláštní katecheze této kategorie adolescentů. Bude třeba v ní pozorně uvažovat o každodenních nejnaléhavějších problémech, podporovat mladé ve chvíli, když vstupují do světa práce, a pomáhat jim vykonávat činnost přiměřenou jejich možnostem ve spolupráci s katolickými hnutími.

Kromě toho, pokud u mladých dělníků zůstávají charakteristické prvky a požadavky adolescentů, úlohou katecheze bude nejen osvětlovat jejich konkrétní činnost, ale vést je i k přijetí Božího plánu v celém rozsahu.

Nepřízpusobivé děti a přízpusobiví adolescenti

91. Tato úloha nemůže být pokládána za druhořadou nebo okrajovou. Nezpůsobilé děti a nepřízpusobiví adolescenti tvoří nepatrnou část obyvatelstva. Podmínky moderní společnosti často ztěžují vyvážený růst mladých a jejich zařazení se do společnosti.

Katecheze má dát těmto mladým možnost žít životem víry podle jejich schopností. To je výsostně evangelijní úloha a velmi důležité svědectví. Patří k nepřetržité tradici církve.

Výchova těchto mladých k víře tvoří velmi důležitou pastorační hodnotu též proto, že je možno navázat kontakt s mnohými rodinami.

Navíc je třeba uvážit, že mimořádná těžkost této úlohy a potřeba předkládat těmto mladým pouze podstatné části mohou být pro celou katechezi výhodami, spočívajícími v použití metod a způsobů, které pedagogický výzkum objevuje a těmto nepřízpusobivým dává do služeb.

Věk dospělosti

92. Předkládané Všeobecné katechetické direktorium silně zdůrazňuje katechezi dospělých z následujících důvodů:

a) Závazky společenského života, rodinné, pracovní, občanské a politické zodpovědnosti požadují, aby dospělí dosáhli zvláštní a vhodné křesťanské formace ve světle Božího slova.⁶ Je třeba napomáhat harmonizaci činnosti mezi těmi, kteří konají katechezi dospělých, a těmi, již se angažují v různých formách laického apoštolátu.

b) Vlastnosti a schopnosti, jež dosahují dokonalosti ve věku dospělosti, jako je životní zkušenost, osobní zralost atd., je třeba osvětlovat Božím slovem.

c) Navíc dospělý musí překonat jisté krize, které jsou sice méně zjevné než u adolescentů, ale nemusí být méně nebezpečné a méně hluboké. V takových chvílích je třeba neustále osvětlovat jeho víru, rozvíjet ji a chránit.

Dynamické orientace věku dospělosti. Společenství a samota

93. Dospělý člověk je obvykle způsobilý pro společenství a pro mezilidské vztahy.

Způsobilost a potřeba žít ve společenství se uplatňuje v oblasti rodinných zodpovědností a vztahů společenského života. Ty však někdy mohou být prostředkem a zároveň překážkou společenství s jinými.

Lidé velmi často pociťují samotu, zvláště v moderní společnosti.

Katecheze má ukázat, že Bůh, jenž je Láska, je původcem církve, společenství víry, a rozněcuje touhu po společenství se všemi lidmi. Manželům připomíná, že jejich důvěrné spojení silou svátosti manželství naznačuje a uskutečňuje tajemství jednoty a plodné lásky mezi Kristem a církví.⁷

V rámci malých církevních společenství bude muset katecheze dospělým pomáhat žít naplno křesťanskou lásku; a tato láska jakožto znamení společné zkušenosti působí, že jeden druhého podporuje ve víře.

7 srv, Ef 5, 32.

Zdokonalování osobnosti

94. Dospělý věk charakterizuje zvláštním způsobem povědomí dosažení plné zralosti.

Člověk, který úspěšně překonal různé etapy svého vývoje, mohl navázat vztahy s jinými a věnovat se tvořivé činnosti, se v dospělém věku snaží shrnout do jednoho celku všechny zkušenosti svého osobního, společenského i duchovního života. Je zde však nebezpečí, že dospělý – zejména, když patří k průmyslové společnosti – se bude moci domnívat, že této jednoty bude moci dosáhnout jednoduše zařazením se do společnosti, v níž žije. Dokonalá zralost osobnosti však nespočívá jen v jisté vnější rovnováze mezi osobním životem a společenským prostředím, ale především v získání křesťanské moudrosti.

Katecheze se proto bude snažit přivést člověka k tomu, aby respektoval hierarchii cílů, neboli aby plně pochopil význam života a smrti ve světle smrti a zmrtvýchvstání Ježíše Krista.

Stáří

95. Pastorační důležitost této životní fáze se nedoceňuje dostatečně.

Dnes se stále více zvětšuje počet starých lidí. Moderní společnost je často zanedbává. Tuto skutečnost je třeba mít jasně na zřeteli při pastorační činnosti.

Ve skutečnosti mohou staří lidé poskytnout společnosti velké služby svou pracovitostí, jež se ne vždy správně oceňuje, a svými zkušenostmi.

Navíc je povinností spravedlnosti pomáhat starým lidem pomocí katecheze připravit se na smrt, která je biologicky blízká a společensky – do jisté míry to lze říci – již nastala, neboť ostatní již téměř nic nečekají od jejich činnosti.

Katecheze má vychovávat staré lidi k nadpřirozené naději, díky níž se smrt pokládá za přechod do pravého života a za krok vstříc Božskému Spasiteli. Tak se stáří může stát znamením Boží přítomnosti, nesmrtelnosti a budoucího vzkříšení. Jde zde o eschatologické

svědectví a staří lidé ho mohou poskytovat trpělivostí se sebou samými i s druhými, laskavostí, modlitbami k oslavě Boží, duchem chudoby a důvěrou v Boha.

Bylo by bezpochyby velkou škodou pro církev, kdyby množství starých pokřtěných lidí nedávalo najevo, že jejich křesťanská víra září tím jasněji, čím víc se přibližuje smrt.

Zvláštní formy katecheze dospělých

96. Jsou situace a okolnosti, kde je třeba zvláštních forem katecheze. Mezi ně patří:

- a) Katecheze uvedení do křesťanského života neboli katechumenát dospělých.
 - b) Katecheze těch, kteří jsou zvláštně nasazeni v laickém apoštolátu. Je zřejmé, že v tomto případě musí katecheze dbát o zvláštní prohloubení křesťanské zvěsti.
 - c) Katecheze, již je třeba konat při zvláště významných životních událostech, např. uzavření manželství, křest dětí, první svaté přijímání a biřmování, kritická období ve výchově dětí, choroba, atd. Při těchto okolnostech jsou lidé více než jindy nabádáni hledat pravý smysl života.
 - d) Katecheze, kterou je třeba konat při změně životních podmínek, jako je nástup do práce, vojenská služba, emigrace, změna zaměstnání nebo společenského postavení. Tyto změny mohou být příčinou vnitřního obohacení, ale i duchovní dezorientace a znechucení. Křesťanské společenství je zde povinno poskytnout v plné míře bratrskou pomoc. Boží slovo, někdy přijímané právě v takových případech s větší ochotou, musí být světlem a oporou.
 - e) Katecheze vztahující se na křesťanské využívání volného času a katecheze, kterou je možno konat v průběhu prázdnin a turistických výletů.⁸
 - f) Katecheze při příležitosti zvláštních událostí v životě církve a společnosti.
- Tyto zvláštní formy katecheze nesmí odvést pozornost od nutnosti uspořádat kurzy katecheze, kde se systematicky studuje celé křesťanské poselství. Není pochyb, že tuto životnou a organizovanou formaci není možno zredukovat na jednoduchý cyklus přednášek a projevů.

8 srv. Všeobecné direktorium pro pastorační turistiku, č. 19, 25: EV III, 1034, 1040.

Zvláštní úlohy katecheze pro dospělé

97. Aby katecheze vždy odpovídala nejnaléhavějším požadavkům naší doby, musí:

- a) *Vychovávat ke správnému hodnocení kulturně-sociálních změn v naší společnosti a ve světě víry.* Křesťanský lid si stále více uvědomuje potřebu zkoumat, kam může vést pokrok dnešní společnosti, a rozeznávat pravé hodnoty, ale i nebezpečí naší civilizace. Touží po pomoci a orientaci při hodnocení neustále probíhajících změn a po vysvětlení postojů, jaké může a má zaujmout.
- b) *Objasňovat dnešní náboženské a morální otázky.* Katecheze si má osvojit nové otázky, jež si kladou lidé dnešní doby. Například dnes se připisuje velká důležitost sociálním otázkám. Člověk by chtěl udat nový směr společnosti, v níž žije. Toto úsilí o obnovu, v níž člověk jasně projevuje svou zodpovědnost a svou ohraničenost,⁹ nesmí uniknout pozornosti katecheze.

9 srv. encykl. *Populorum progressio*: AAS 59 (1967), 257-299; EV II, 1046-1132.

c) Objasnit vztahy mezi světskou a církevní činností. Úlohou katecheze je vychovávat křesťany k tomu, aby uměli rozlišovat vzájemné vztahy, jež existují mezi církevní a světskou angažovaností. Musí dobře objasnit, že angažovanost ve světě se může blahodárně odrážet v církevním společenství, nebo že mu pomáhá lépe si uvědomit svůj mimozemský cíl i své poslání ve světě. Má též ozřejmit, že církevní angažovanost je užitečná i pro samotnou lidskou společnost.¹⁰

d) Rozvíjet rozumové základy víry. Církev vždy podporovala – proti fideismu – rozumové základy víry. Katecheze musí stále více rozvíjet správné chápání víry. Katecheze musí stále více rozvíjet správné chápání víry a tím dokazovat, že pravdy, v něž je třeba věřit a úkon víry, jsou v souladu s požadavky lidského rozumu. Katecheze má povinnost ukazovat, že evangelium je vždy aktuální a užitečné. Proto je třeba provádět pastorační činnosti objasňování učení a křesťanské kultury.

10 srv. GS 40-45: EV I, 1442-1465.

ČÁST VI – PASTORACE SLUŽBY SLOVA

Pastorační činnost

98. Na základě toho, co se řeklo o katechizování a obsahu katecheze, se určuje postup pro pastorační činnost. Její základní složky se budou zkoumat v této šesté části.

Pastorační činnost vyžaduje přiměřené orgány – na národní rovině je mají určit biskupské konference – s úlohou rozhodování, výzkumu a uvedení v platnost. V podstatě jde o tyto orgány:

- a) biskupská komise pro katechezi; pracují v ní ze své funkce určené členové a odborníci;
- b) stálý výkonný orgán (úřad, středisko, atd.)

Aby se pomocí těchto orgánů důsledně a účinně rozvíjela pastore služba slova, je třeba:

- 1) připravit studii o skutečném stavu místní situace a o možnostech služby slova,
- 2) uveřejnit konkrétní program činnosti,
- 3) dbát na formaci a vzdělávání zodpovědných za tuto pastorační činnost,
- 4) orientovat se na přípravu vhodných pracovních pomůcek,
- 5) pomáhat náležitě organizaci katecheze,
- 6) sladit katechetickou činnost s ostatními oblastmi pastorece
- 7) dát podnět k výzkumným pracím,
- 8) podporovat mezinárodní spolupráci.

Pokyny a rady předložené v této části se nemohou vždy hned a současně využít ve všech oblastech církve. Pro ty národy nebo kraje kde se katechetická činnost dosud nerozvinula na dostatečnou úroveň, chce být to, co se předpokládá nebo radí, pouze poukázáním na celou řadu cílů, jichž je třeba postupně dosáhnout.

KAPITOLA I – ROZBOR SITUACE

Cíl

99. Je třeba jasně vidět situaci v okruhu působnosti každé jednotlivé biskupské konference, v níž se koná služba slova.

Tento rozbor by měl ukázat, do jaké míry evangelizační činnost církve dosáhla cíle, který si vytyčila. Vyžaduje se proto pozorný průzkum způsobu konání služby slova a výsledků toho – nakolik se lidským poznáním dá postihnout – co katecheze nebo jakákoliv jiná forma předkládání křesťanského poselství dosáhla. Je třeba zjistit, jakým způsobem, kde a kým, s jakým výsledkem atd. jsou přijímány iniciativy církve.

Předmět

100. Předmět tohoto průzkumu je složitý. Obsahuje totiž výzkum pastorační činnosti a diagnózu náboženské situace a podmínek sociologických, kulturních a ekonomických, nakolik tyto skutečnosti společenského života mohou mít velký vliv na proces evangelizace.

Způsoby

101. Vzhledem ke značným těžkostem této práce je třeba vyvarovat se dvou nebezpečí.

- a) brát jako jisté takové údaje, které nejsou ještě dostatečně analyzovány a vyzkoušeny;
- b) vyžadovat tak dokonalé vědecké studium, jež by bylo neuskutečnitelné.

Je též vhodné všimnout si, že technické průzkum konané formou dotazníku nebo anket přinášejí skrovné výsledky, pokud nepředchází důkladná úvaha o různých formách pastorační činnosti, jež je možno zvolit. Co se jeví jako nutné pro biskupské konference, je celkový pohled na situaci, který je možno získat konzultací s opravdu zkušenými lidmi, zkoumáním dokumentů, jež jsou k dispozici, a vyvozením příslušných závěrů z již vykonané pastorační činnosti. K tomu jsou užitečným přínosem též monografické studie.

Při výzkumu situace má být zapojeno celé křesťanské společenství, aby si uvědomilo problémy a stalo se ochotným přikročit k činnosti.

Výsledky

102. Vzpomínaný rozbor situace není cílem sám o sobě, ale má ukázat nejúčinnější aktivity a otevřít jim cestu ke konkrétnímu uplatnění jednak podporováním děl a iniciativ, jež se již osvědčily, jednak podněcováním děl nových.

Vždyť jde o to, co je třeba předvídat a připravit pro budoucnost.

Takový průzkum má též přesvědčit pracovníky ve službě slova, že lidské situace jsou vzhledem k pastorační činnosti dvojznačné. Je tedy třeba, aby pracovníci evangelizace uměli nacházet možnosti, jež se otvírají jejich činnosti v každé nové a odlišné situaci. Hrozí zde nebezpečí, že zjištění obtíží může vést k závěru, že pastorační činnost je nemožná. Naopak, každý má být přesvědčen, že kulturní skutečnosti nejsou nehybná, neměnitelná a jednoznačná fakta, před nimiž by byly milost a pastorační činnost téměř bezmocné. Proces přeměny otevírající cestu víře je vždy možný.

KAPITOLA II.

Program činnosti

103. Po důkladném zmapování situace je třeba přistoupit ke zveřejnění programu činnosti. To je možno provést zejména prostřednictvím katechetického direktoria. Ono určuje cíle, prostředky katechetické pastorační činnosti a směrnice, jimiž se řídí, přičemž se důkladně přihlíží k místním potřebám a zároveň se dbá o plný soulad s cíli a normami všeobecné církve.

Při představení programu činnosti je třeba uvažovat funkce, jež mohou být vykonávány striktně církevními institucemi, jako jsou farnosti, zvláštní společenství věřících, apoštolská

společenství; institut rodiny; výchovné instituty, jako je škola, ať už křesťanská nebo nekonfesijní, a každá další forma společenského a kulturního seskupení.

Cíle, jichž je třeba dosáhnout, a prostředky, kterých je třeba používat, se mají pokládat za základ každého programu činnosti.

Cíle

104. Pastorační cíle mohou být rozličné podle míst a potřeb. Ale vždy se musí vztahovat k pokroku víry a mravů věřících a rozvoje jejich vztahů k Bohu a k lidem (např. dosažení zralé víry u dospělých, uvedení křesťanského smýšlení do vědeckých a technických kruhů, uplatnění své křesťanské zodpovědnosti ze strany rodin, aktivní přítomnost křesťanů na společenských přeměnách).

Protože, celkem vzato, je mnoho cílů, je vhodné, aby byly stanovovány ve vhodnou dobu podle pořadí priorit, jichž je třeba dosáhnout.

Je též dobré porovnat různým způsobem pastorační cíle, stanovené v určité oblasti, s cíli, jež určily biskupské konference zeměpisně či kulturně blízkých území.

Prostředky

105. Je třeba především používat těchto prostředků: zakládat a podporovat katechetické instituty, programy, texty, ¹ pracovní pomůcky, směrnice o metodách, ² atd. Okruh vyhledávání prostředků je prakticky nevyčerpatelný. Vždy je třeba pečlivě dbát, aby navrhované prostředky byly skutečně přiměřené duchovním cílům, jichž se chce dosáhnout.

Normy

106. Normy vztahující se ke katechezi mohou být mnohoznačné. Mění se podle cílů, jichž se chce dosáhnout. Mezi nimi mají mimořádnou důležitost normy, jež se vztahují na katechezi při přípravě ke svátostem, což jsou normy ke katechumenátu dospělých, k uvedení dětí do svátostí, k přípravě rodin na křest dětí.

Aby byly tyto normy účinné, je vhodné, aby jich bylo málo, aby byly jednoduché a aby definovaly raději vnější kritéria než vnitřní.

Je zřejmé, že žádná dílčí norma nemůže bez schválení Apoštolského stolce být v rozporu se všeobecnými zákony církve a všeobecnou praxí.

Rozdělení a podpora zodpovědnosti

107. Především je třeba jasně a zodpovědně rozdělit zodpovědnosti a úlohy. Je důležité např. objasnit a zdůraznit zodpovědnost křesťanských rodin, církevních společenství, duchovních i katechetů. Není možné se však omezit jen na rozdělení již existujících sil, ale je třeba podněcovat vždy větší zaangażovanost ze strany všech věřících. Vždyť jde o to, aby si křesťanské společenství vždy lépe uvědomilo své poslání: být projevem Boží moudrosti a lásky, jež se zjevila v Ježíši Kristu. Proto je užitečné, aby podle možnosti celé společenství i jednotlivci byli vždy včas informováni o tom, co se mívá dělat, aby všichni byli pozváni k účinnému zapojení do vypracování plánů a zúčastňovali se rozhodnutí i plnění stanoveného.

Při přípravě programování katechetických činností necht' se má jasně na zřeteli, že různé iniciativy mohou někdy vyvolat těžkosti a spory. Těžkosti mohou např. pocházet z probíhajících změn v řeči a v novém chápání výchovného a apoštolského postoje. V těchto případech je třeba udělat vše, co je možné k vyhnutí se tomu, co by mohlo zbytečně vyvolat zmatek.

Konečně je třeba, aby všechny katechetické aktivity byly vybaveny potřebnými ekonomickými prostředky.

1 srv. V. kapitolu této části: EV IV, 635-638.

2 srv. IV. část: EV IV, 562-573.

KAPITOLA III.

Formace katechetů

108. Jakákoliv katechetická činnost, pokud ji nekonají náležitě připravení lidé, je odsouzena k neúspěchu. I pracovní pomůcky jsou neúčinné, pokud jich neužívají odpovídajícím způsobem připravení katecheté. Formace katechetů má proto přednost před obnovou textů a před zesílením organizace katecheze.

Především je třeba starat se o formaci těch, kteří vykonávají katechetickou činnost na národní rovině. Tato úloha patří biskupským konferencím. Formace vedoucích na národní rovině musí však mít svůj přirozený doplněk a pokračování ve formaci katechetů, kteří působí na regionální a diecézní rovině. Tato poslední úloha patří regionálním biskupským konferencím, kde existují, a jednotlivým biskupům.

Vyšší instituty a katechetické školy

109. Ať se rozvíjejí nebo zakládají vyšší instituty katechetické pastorače s cílem připravit katechety, kteří by byli schopni řídit katechezi v diecézi nebo v rámci činností vykonávaných řeholními kongregacemi. Tyto vyšší instituty mohou být národními nebo mezinárodními. Mají být podobné studiím univerzitním co do programu studií, trvání kurzů a podmínek přijetí.

V jednotlivých diecézích nebo alespoň v rámci regionálních biskupských konferencí nechť se též zřídí katechetické školy se studijním programem méně náročným, ale taktéž hodnotným, kde budou připravováni katecheté s plným úvazkem.

Průběžná formace

110. Průběžná formace má rozličné podoby a stupně. Je třeba, aby trvala po celou dobu, kdy se katecheté věnují své specifické funkci. Vztahuje se na vedoucí katecheze i na všechny obyčejné katechety.

Průběžnou formaci není možno svěřit jen ústředním orgánům. Musí se o ni starat i menší křesťanská společenství, už i proto, že podmínky a potřeby katecheze se mohou měnit místo od místa. Duchovní a všichni, kteří mají vedoucí úlohy, jsou povinni starat se o průběžnou formaci svých spolupracovníků v katechezi.

Cíl katechetické formace

111. Podstatným cílem katechetické formace je učinit katechety schopnými předávat křesťanské poselství. Proto se požadují formace teologicko-doktrinální, antropologická a metodologická, více nebo méně hluboká podle vědecké úrovně, jíž se chce dosáhnout. Získání těchto teoretických poznatků však nevyčerpává úlohu formace. Může být nazvána úplnou až tehdy, když je katecheta schopen najít nejúčinnější způsob, jak podávat zvěst evangelia skupinám nebo osobám v situacích vždy odlišných a jediných svého druhu.

Formace naukově teologická, antropologická, metodologická

112. a) NAUKA. Je zřejmé, že je třeba získat solidní naukovou bázi, jež musí vždy obsahovat náležité osvojení si katolické nauky a ve vyšších katechetických institutech musí teologie dosáhnout vědecké úrovně. Duší této formace musí být Písmo svaté.

Nauku si musí katecheta přivlastnit takovým způsobem, že je nejen schopen přesně předávat poselství evangelia, ale též způsobit, aby katechizovaní přijali poselství aktivně, a poznat, co se na jejich duchovní cestě shoduje s vírou.

b) **VĚDY O ČLOVĚKU.** Naši dobu charakterizuje velký rozvoj antropologických věd. Tyto vědy však nejsou dnes pouze pro učence a odborníky. Pronikají do vědomí, jež má moderní člověk o sobě samotném, zasahují sociální vztahy a utvářejí jistý kruh kulturního kontextu, který je společný i lidem kulturně méně rozvinutým.

Vyučování antropologických věd vzhledem k obrovskému rozsahu těchto disciplín klade náročné úkoly, spojené s jejich výběrem a způsobem jejich představení. Protože nejde o formaci odborníků v psychologii, ale v katechezi, je třeba najít kritérium, podle něhož je třeba rozlišit a vybrat to, co jim přímo pomáhá v získání schopnosti komunikovat.

c) **METODOLOGICKÁ FORMACE.** Metodologie sama o sobě není ničím jiným než úvahou o prostředcích, které se osvědčily v praxi. Proto je třeba klást větší důraz na praktická cvičení než na teoretické znalosti pedagogiky. Teorie vyučování je však potřebná, neboť pomáhá katechetovi přizpůsobit se různým situacím, vyhýbat se pokusným formám vyučování, všimnout si změn, jež se ve výchovných vztazích vynořují, a dobře usměrňovat budoucí práci.

Je třeba uvážit, že při formaci katechetů na základní úrovni (neboli těch, kteří vyučují prvé základy katecheze) se lépe získávají vzpomínané poznatky, pokud se podávají současně s rozvojem jejich apoštolského nasazení (např. během schůzek, na nichž se připravují a posuzují učební hodiny katecheze).

Jak si osvojit umění katechizovat

113. Od katechety se vyžaduje zvláštní příprava, aby byl uschopněn naučit se správně interpretovat reakce skupiny nebo jednotlivé osoby a tak zjistit jejich duchovní schopnosti a zvolit si takový způsob podání poselství evangelia, aby bylo přijato se skutečným užitekem. Metody takového postupu mohou být různé: praktická cvičení, práce ve skupině, rozbor případů atd. Základem všeho je úvaha o komunikační síle křesťanského poselství. Katechezi jako praktické pastorační činnosti církve není možno naučit se jen teoreticky. Umění podávat katechezi se získává zkušeností pod vedením kompetentních učitelů a praxí. Toto umění je syntézou vlastností potřebných pro apoštolát, poznávání víry, lidí a zákonů, jimiž se řídí rozvoj jednotlivců i skupin.

Duchovní život katechetů

114. Poslání, k němuž je katecheta povolán, od něho vyžaduje intenzivní svátostný a duchovní život, lásku k modlitbě, hluboký obdiv pro vznešenost křesťanského poselství a jeho schopnost přetvořit celý svět. Současně od něj vyžaduje, aby usiloval o vnitřní postoj lásky, pokory a rozumnosti, jež dovolí Duchu Svatému vykonávat v katechizovaných své plodné dílo.

Formace katechetů

115. Je třeba, aby církevní autority pokládaly formaci katechetů za velmi závažnou úlohu.

Tato formace se vztahuje na všechny katechety³ – jak laiky tak řeholníky, jakož i na křesťanské rodiče, kteří v ní mohou najít účinnou pomoc pro rozvoj počáteční a příležitostné katecheze, jež je jejich specifickou povinností.

Vztahuje se na diakony a zvláště na kněze, kteří „mocí svátosti kněžství, podle vzoru Krista, nejvyššího a věčného kněze,⁴ jsou posvěceni, aby hlásali evangelium, aby se stali pastýři věřících a konali bohoslužby jako praví kněží Nového zákona“⁵. A opravdu v jednotlivých farnostech je hlásání Božího slova svěřeno především kněžím, kteří mají věřícím otevírat tajemství víry a normy křesťanského života.⁶ Proto je velmi důležité, aby se v seminářích a řeholních scholastikátech vážně dbalo o katechetickou přípravu, kterou je třeba později doplňovat stálou formací, o níž se již hovořilo.⁷

Tato formace se následně vztahuje na učitele náboženství na veřejných školách, ať už církevních nebo státních. Na takto důležitou úlohu je možno vybrat jen takové lidi, kteří se vyznačují schopnostmi, vzděláním a duchovním životem.⁸

je velmi potřebné, aby v oblasti formace byla skutečná spolupráce mezi různými apoštolskými činnostmi a katechezí, neboť všechny tyto činnosti splňují – i když pod zvláštním zorným úhlem – úlohu předávat křesťanské poselství.

3 srv. AG 17, 26: EV I, 1141-1145, 1178-1184.

4 srv. Žid 5, 1-10; 7, 24; 9, 11-28.

5 LG 28: EV I, 354.

6 srv. SC 51, 52: EV I, 88, 89.

7 srv. č. 110: EV IV, 617.

8 srv. GS 5: EV I, 1329 s.

KAPITOLA IV.

Pracovní pomůcky

116. Mezi hlavní pomůcky katecheze patří:

- direktoria
- programy
- katechismy
- didaktické texty

Katechetická direktoria

117. Direktoria mají pomáhat katechetické činnosti a koordinovat ji na území jistého regionu nebo státu, nebo i více států patřících do též kulturně-společenské oblasti. Direktoria musí být ještě před uveřejněním podrobena přezkoumání jednotlivými místními ordináři a schválena Svätým stolcem.⁹

9 srv. č. 134: EV IV, 646

Programy

118. Programy upřesňují – vzhledem k věku, místu a době – výchovné cíle, jichž je třeba dosáhnout, metodologické principy, jichž je třeba používat, a látku, kterou je třeba podávat. bezpodmínečně je třeba postupovat tak, aby se tajemství víry, jež tvoří „krédo“ dospělých, představovala již v programech pro katechismy dětí a adolescentů, a to způsobem přiměřeným jejich věku.¹⁰

10 srv. č. 134: EV IV, 646.

Katechismy

119. Mimořádně velký důraz je třeba klást na katechismy publikované vysokou církevní hierarchií. Jejich cílem je podávat ve zhuštěné a praktické formě doklady zjevení a křesťanské tradice a základní prvky nevyhnutelně potřebné pro katechetickou činnost neboli pro osobní výchovu k víře. Ať se tedy dokladům tradice věnuje náležitá úcta a ať se s největší starostlivostí vyhýbá tomu, aby se zvláštní interpretace představovaly jako součást víry, zatímco ve skutečnosti jsou pouze osobními hypotézami a nebo míněními určité teologické školy. Učení církve je třeba podávat věrně. V tomto ohledu je třeba uplatňovat normy vysvětlené v kapitole I, část III.

Vzhledem k velkým těžkostem s redakcí těchto textů a pro jejich osobní důležitost je velmi vhodné:

- a) aby se uskutečnila spolupráce mnohých expertů jak v katechetice, tak v teologii;
- b) aby byli konzultováni odborníci ostatních věd – ať už náboženských nebo profánních – a vyslechli se ostatní pastorační organizace;
- c) aby byli konzultováni jednotliví biskupové (ordináři) a pozorně se dbalo na jejich připomínky;
- d) aby konečné publikaci předcházela vlastní zkušební cvičení;
- e) aby se po určitém čase přikročilo k důkladné revizi textů.

Dříve než dojde k uveřejnění těchto katechismů, je třeba podrobit je přezkoumání a schválení Svatým stolcem.¹¹

11 srv. č. 134: EV IV, 646.

Didaktické texty

120. Didaktické texty jsou pomůckami, jež slouží křesťanskému společenství působícímu při katechezi. Žádný text nemůže nahradit živé předávání křesťanského poselství. Texty jsou však velmi důležité, neboť slouží k vysvětlení dokladů křesťanské tradice a jiných prvků, jež podporují katechetickou aktivitu. Tak na zredigování těchto textů se vyžaduje spolupráce více expertů v katechetice i konzultace s dalšími odborníky.

Knihy pro katechety

121. Tyto knihy musí obsahovat.

- vysvětlení poselství spásy (s ustavičným odvoláváním se na prameny a s přesným označením toho, co patří do pokladu víry a do učení církve, a toho, co je jen míněním teologů);
- psychologické a pedagogické rady;

- metodické pokyny.

Ať se počítá s knihami a texty, jež slouží katechizovaným, aby se cvičili ve znalostech a aktivitě. Tyto texty mohou být včleněny do samotných katechismů nebo být vydány jako zvláštní spisky.

Též je třeba postarat se i o publikace pro rodiče, pokud jde o katecheze dětí.

Audiovizuální pomůcky

122. Audiovizuálních pomůcek se používá zejména:

a) jako dokumentárních prostředků k obohacení katechetického vyučování objektivními prvky; v tomto případě pravdivými, přesnými a didakticky jasnými;

b) jako symbolů pro estetickou výchovu a k výchově obrazotvornosti; v tomto případě musí vzbuzovat smysl pro krásu a mít podmanivou sílu.

V oblasti audiovizuálních pomůcek se vyžaduje splnění dvou úloh:

- podporovat studium kritérií, jimiž se má řídit vytváření a výběr těchto prostředků vzhledem k zvláštním aspektům křesťanského poselství, které se mají představit, a na zvláštní kategorie osob, jimž jsou určeny,
- formovat katechety k správnému používání těchto pomůcek (katecheté často neznají smysl a funkci řeči obrazů; dosti často audiovizuální pomůcky, pokud jsou špatně používány, přivádějí k pasivitě a nikoli aktivitě atd.).

Hromadné sdělovací prostředky

123. Hromadné sdělovací prostředky mají mimo jiné sílu dát ráz skutečnosti a aktuálnosti faktům, institucím a myšlenkám, o nichž mluví, a naopak zmenšit před veřejným míněním význam toho, o čem mlčí.

Hlásání spásy musí tedy najít místo v hromadných sdělovacích prostředcích.¹² Proto při zdokonalení různých možností intervence, jimiž již církev v této oblasti disponuje, je třeba podporovat i spolupráci mezi tvůrci, spisovateli i umělci pracujícími na tomto poli. Tato spolupráce vyžaduje, aby se na národní a mezinárodní rovině utvořily skupiny expertů, kteří by mohli skutečně přispět k utvoření programu činnosti v náboženské oblasti, pokud o to budou požádáni.

Je též úlohou katecheze vychovávat křesťany, aby rozeznávali podstatu a hodnotu toho, co „hromadné sdělovací prostředky“ předkládají. To samozřejmě předpokládá technickou znalost řeči těchto prostředků.

12 srv. IM 3: EV I, 248.

„Programová instrukce“

124. V rámci audiovizuálních prostředků, jež katecheze může a má používat, aby lépe dosáhla svého cíle, nesmí být zanedbávána didaktická metoda, zvaná „programová instrukce“. Je novou metodou, ale v současnosti nabývá stále většího významu.

V tomto bodě ať se však bere důkladný ohled na těžkosti, jež vznikají jak na straně pravd víry, jež je třeba vyučovat, tak u samotného cíle katecheze, a ať se vyhýbá povrchnosti a experimentování. Jak při přípravě programů, tak při představování pravd pomocí obrazů se vyžaduje spolupráce expertů v teologii, katechetice a audiovizuální didaktice.

KAPITOLA V.

Organizace katecheze

125. Organizace katecheze v rámci každé biskupské konference obsahuje především diecézní, regionální a národní struktury.

Základní úlohy těchto struktur jsou:

- a) organizovat specifické katechetické akce;
- b) spolupracovat s jinými iniciativami a apoštolskými činnostmi (např. s liturgickou komisí, s organizací laického apoštolátu, s komisí pro ekumenismus,...), neboť všechny tyto činnosti církve mají účast na službě slova, i když odlišným způsobem.

Diecézní struktury

126. Dekretem *Provido sane*¹³ byl ustanoven diecézní katechetický úřad, jehož úlohou je vést celou katechetickou organizaci. Tento úřad má být tvořen skupinou lidí opravdu zkušených v této oblasti. Šíře a různorodost otázek, o něž se má katechetický úřad zajímat, vyžadují rozdělení zodpovědnosti více kompetentním osobám.

Diecézní katechetický úřad má též podporovat a řídit práci takových organizací, jako je farní katechetické středisko, bratrstvo křesťanské nauky atd., jež jsou základními buňkami katechetické činnosti.

Je též třeba, aby místní společenství utvořila stálá střediska formace katechetů. Tak se ukáže křesťanskému lidu, že zodpovědnost za hlásání a vyučování poselství spásy patří všem.

Diecézní katechetický úřad, jenž je součástí biskupské kurie, je tedy orgánem, jímž biskup, hlava společenství a učitel křesťanské nauky, řídí a usměrňuje všechny katechetické činnosti.

Žádná diecéze nemůže být bez katechetického úřadu.

Regionální struktury

127. Je užitečné, aby různé diecéze spojily svou činnost tím, že spojí výzkumy a činnosti, kompetence a finanční prostředky tak, aby lépe vybavené diecéze pomáhaly diecézím jiným a mohl se vypracovat společný program činnosti v rozsahu celého regionu.

Národní struktury

128. Je nevyhnutelné, aby biskupská konference a ještě bezprostředněji biskupská komise pro katechezi měla svůj trvalý orgán.

Tento Úřad nebo Národní katechetické středisko má dvojí funkci:

- být ve službách katechetických potřeb v národní rovině. Proto mezi jeho úlohy patří publikace důležité pro celý národ, národní kongresy, vztahy s hromadně sdělovacími prostředky, obecně všechny činnosti a iniciativy, jež přesahují možnosti jednotlivých diecézí nebo regionů;
- být ve službách diecézí a regionů, aby se uvedly do činnosti katechetické správy a iniciativy, koordinovala se činnost a pomáhalo se diecézím katecheticky méně rozvinutým.

Dále je úlohou Úřadu nebo Národního střediska koordinovat svou činnost s činností jiných pastoračních orgánů a spolupracovat s celým mezinárodním katechetickým hnutím.

KAPITOLA VI. – KOORDINACE KATECHETICKÉ PASTORACE S CELOU PASTORAČNÍ ČINNOSTÍ

Katecheze a pastorec

129. Protože každá důležitá činnost v církvi má účast na službě slova a protože katecheze má vždy vztah k celému církevnímu životu, je třeba katechetickou činnost koordinovat se všeobecnou pastoračí. Cílem této spolupráce je harmonický rozvoj křesťanského společenství, jenž navzdory zvláštnosti různých funkcí sleduje jediný základní cíl.

Proto je potřebné, aby katecheze probíhala v úzké spolupráci s jinými pastoračními činnostmi,¹⁴ tedy s biblickým, liturgickým a ekumenickým hnutím, laickým apoštolátem, sociální činností atd. Kromě toho je třeba mít na zřeteli, že tato spolupráce je potřebná již od počátku, t.j. již od okamžiku, kdy se začne studovat a projektovat plán pastorační činnosti.

Katechumenát dospělých

130. Katechumenát dospělých, jenž je současně katechezí, liturgickou účastí i životem společenství, je typickým příkladem instituce, jež vzniká spoluprací různých pastoračních činností. Jejím cílem je řídit duchovní proces změny smýšlení a mravů těch, kdo se připravují na přijetí křtu. Je to přípravná škola křesťanského života a uvedení do náboženského, liturgického, charitativního a apoštolského života Božího lidu.¹⁵ Celé křesťanské společenství je prostřednictvím kmotrů, kteří ho reprezentují, zapojeno v tomto díle, není to tedy záležitost pouze kněží nebo katechetů.

14 srv. Motu proprio Ecclesiae Sanctae, 17: EV II, 792.

15 srv. AG 13-14: EV I, 1117-1125; SC 65: EV I, 116; CD 14: EV I, 602.

KAPITOLA VII. – NEVYHNUTELNOST VĚDECKÉHO VÝZKUMU

Vědecký výzkum

131. Bez vědeckého výzkumu by katechetické hnutí při rychlém rozvoji dnešní kultury bylo paralyzováno.

Je tedy bezpodmínečně třeba, aby národní orgány biskupských konferencí podporovaly předem dohodnutý výzkum. Proto je třeba určit program témat výzkumu; vědět, jaká témata se již studují, a k tomu navázat styky s experty, kteří se těmito tématům věnují; začít studium u ještě neprozkoumaných otázek a zároveň se postarat o ekonomické prostředky.

Existují výzkumná témata, o něž je všeobecný zájem: vztahy mezi katechezí a moderní exegezí, katechezí a antropologií, katechezí a „hromadnými sdělovacími prostředky“ atd. Vzhledem k povaze a obtížnosti takového výzkumu se doporučuje mezinárodní spolupráce.

KAPITOLA VIII. – MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE A VZTAHY SE SVATÝM STOLCEM

Mezinárodní spolupráce

132. Apoštolské kolegium je při vykonávání svého poslání solidární.¹⁶ V této části direktoria se vícekrát poukázalo na výsledky, pocházející z této solidárnosti v souvislosti s katechezí (např. kapitola II.: harmonizace pastoračních cílů mezi blízkými státy; kapitola III.: zřízení vyšších institutů; kapitola IV.: vypracování společných pracovních pomůcek; kapitola VII.: vědecký výzkum).

Mezinárodní spolupráce je potřebná i při službě slova emigrantům.

Je dvojí úloha, kterou je třeba splnit. Především je třeba, aby emigranti nezůstali bez Božího slova. Odlišnost řeči, kultury a zvyků vyžadují výměny informací a personálu mezi místními církvemi původních zemí a církvemi hostitelských zemí. Na druhé straně je třeba, aby služba slova přispěla k tomu, aby si křesťané hostitelských zemí uvědomili problémy emigrantů a byli ochotni je bratrsky přijmout.

Mezinárodní spolupráce je vyžadována i při katechezi turistů. Vždyť víme, že turistika nabývá stále větších mezinárodních rozměrů.¹⁷

Mezinárodní spolupráce musí respektovat zodpovědnost a podmínky místních církví. proto je třeba, aby země, jež se nacházejí v lepší situaci co do personálu, ekonomických prostředků a vědeckého výzkumu, podporovaly druhé, méně rozvinuté země a přitom neuplatňovaly nárok vnucovat jim své názory a metody činnosti.

Svatý stolec

133. Jako byl Petr ustanoven hlavou sboru apoštolů a základem, na němž je vybudována církev, tak Petrův nástupce – římský papež¹⁸ je viditelnou hlavou biskupského kolegia a celého Božího lidu. Rozvíjí svůj všeobecný učitelský a správcovský úřad jako Kristův zástupce a pastýř celé církve¹⁹ vždy pro duchovní dobro Božího lidu a k jeho růstu. Tuto svou funkci může podle potřeb církve svobodně vykonávat různými způsoby, to znamená osobně nebo kolegiálně, t.j. s biskupy celé církve. Osobní funkci vykonává buď vlastními intervencemi nebo úředními akty, především prostřednictvím úřadů římské kurie.

Posvátná kongregace pro klérus

134. Ústřední zodpovědnost za katechezi pro území se všeobecným právem je svěřena Posvátné kongregaci pro klérus (Úřad II). Úlohou kongregace je podněcovat, koordinovat a řídit vše, co se vztahuje k hlásání Božího slova a na apoštolská díla; uveřejňovat zprávy a pomáhat spolupráci mezi národy, nakolik je to možné.

Snaží se posilovat a řídit úřady, jež jsou v čele katecheze. Kontroluje a schvaluje katechetická direktoria, katechismy a programy hlásání Božího slova připravené biskupskými konferencemi. Podněcuje národní katechetické kongresy nebo mezinárodní, které schvaluje a svolává.²⁰

18 srv. LG 22: EV I, 336.

19 srv. LG 22: EV I, 337.

20 srv. apošt. konst. Regimini Ecclesiae Universae, 69: EV II, 1609; List státního sekretariátu z 20. srpna 1969, č. 143741.

DODATEK

O přípravě ke svátosti pokání a eucharistie

Mezi různými povinnostmi katecheze má velkou důležitost příprava dětí ke svátosti pokání a svátosti eucharistie. Je vhodné připomenout některé zásady a upozornit na zkušenosti, získané v poslední době v některých církevních oblastech.

Věk rozumového rozpoznávání

1. Věkem vhodným k prvnímu přijetí těchto svátostí je věk, jenž se v církevních dokumentech nazývá věkem užívání rozumu nebo věkem rozpoznávání. Tento věk „pro svatou zpověď i první svaté přijímání je věkem, kdy dítě začíná rozumově uvažovat, tedy kolem sedmého roku, nebo o málo dříve či později. Tato doba je počátkem povinnosti plni příkaz svaté zpovědi a svatého přijímání“.¹

Je chvalitebné studovat a popsat – pomocí výzkumu pastorační psychologie – tento věk, který se postupně rozvíjí vlivem různých faktorů a v každém dítěti má vlastní podobu. Ať se však dbá na to, aby doba, v níž začíná platit závazek o svaté zpovědi a přijímání, nepřesahovala uvedené hranice, jež nakonec nejsou tak přísné.

Formace a vývoj mravního svědomí dětí

2. Dokud se v dítěti rozvíjí rozumová schopnost, zdokonaluje se v něm i mravní svědomí neboli schopnost posuzovat vlastní činy vzhledem k mravní normě. K formaci tohoto mravního svědomí dítěte přispívají různé prvky a okolnosti: rodina se svou vlastní podobou a chováním, jež v prvních letech života vystupují do popředí před ostatními výchovnými faktory; styk s druhými, úkony a svědectví církevního společenství. Ano, katecheze při plnění své úlohy vyučování a formace křesťanské víry koordinuje tyto rozličné výchovné prvky, podněcuje je a spolupracuje s nimi. Jen tak bude moci vést děti k nebeskému Otci a napravit případná vybočení nebo nesprávné životní orientace. K dětem tohoto věku je třeba bezpochyby mluvit pokud možno co nejjednodušším způsobem o Bohu, našem Pánu a Otci, o jeho lásce k nám, o Ježíšovi, Božím Synu, jenž se pro nás stal člověkem, zemřel a vstal z mrtvých. když bude dítě uvažovat o Boží lásce, postupně bude moci pochopit zlobu hříchu, jenž vždy uráží Boha Otce i Ježíše Krista a protiví se lásce, jíž máme milovat bližního i sebe samotné.

Vysvětlení důležitosti svátosti pokání

3. Dítě začínající hříchem urážet Boha začíná cítit i touhu dosáhnout odpuštění nejen u rodičů a příbuzných, ale také od Boha. Katecheze ať mu pomáhá spásavě pěstovat tuto touhu a ať mu vnuká svatý odpor ke hříchu, jako i potřebu polepšit se a především milovat

1 Dekret Quam Singulari, I: AAS 2 (1910), 582.

Boha. Zvláštní úloha katecheze v tomto smyslu spočívá ve vysvětlení, provedeném vhodným způsobem, že svátostná zpověď je prostředkem k dosažení odpuštění, nabízeným dětem církve, dokonce že je nutným prostředkem pro toho, kdo upadl do těžkého hříchu. Je zřejmé, že křesťanští rodiče a náboženští vychovatelé mají vychovávat dítě tak, aby se především snažilo dělat pokroky ve stále důvěrnější lásce k Pánu Ježíši a v opravdové lásce k bližnímu. Učení o svátosti pokání je třeba představit v širším rámci očišťování a duchovního pokroku, jehož mají dosáhnout velkou důvěrou v Boží lásku a v Boží milosrdenství. Tak mohou děti nejen postupně získat větší citlivost svědomí, ale ani neklesají na mysli, pokud vykonají něco méně správně.

Eucharistie je vrcholem a středem celého křesťanského života. K přijetí eucharistie se vyžaduje stav milosti a je velmi vhodná též čistota duše. Je však třeba vyhýbat se tomu, aby si děti utvořily představu, že před přijetím eucharistie je zpověď potřebná i tehdy, pokud se někdo, upřímně milující Boha, odklonil nikoli vážným způsobem od cesty Božích přikázání.

Některé nedávné pokusy

4. V některých oblastech církve se v poslední době konaly pokusy zpřístupnění první sváté zpovědi a svátého přijímání, jež oprávněně vzbuzují pochybnosti a rozpaky.

Aby se vhodně anticipovalo první přijímání dětí, aby se předešlo psychickým poruchám v jejich budoucím křesťanském životě, které mohou mít svůj původ z unáhleného přistupování ke zpovědi, a navíc aby se napomáhalo lepší výchov v duchu pokání a solidnější katechetické přípravě k samotné zpovědi, se některým zdálo vhodné připustit děti k prvnímu sv. přijímání bez předběžného přijetí svátosti pokání.

Přistupování k svátosti pokání již od samotného počátku věku rozpoznávání však ve skutečnosti dětským duším neškodí, pokud jí samozřejmě předchází vždy laskavá a rozumná katechetická příprava. Ostatně prodloužením katechetického vyučování i po prvním svátém přijímání je možno dále rozvíjet ducha pokání. Stejným způsobem může růst poznání a ocenění velkého daru, jež dal Kristus ve svátosti smíření lidem, kteří ji mají přijmout a smířit se s církví.² Tyto důvody nezabránily tomu, aby se na některých místech zavedla praxe, kdy se mezi prvním sv. přijímáním a první zpovědí nechává zpravidla uplynout několik roků. Jinde se naopak zavedly novoty opatrněji jednak tím, že se první přijímání neodkládalo tak dlouho, jednak proto, že se bere v úvahu úsudek rodičů, kteří chtějí, aby děti přistoupily ke svátosti pokání před prvním přijímáním.

Velká důležitost současné všeobecné platné praxe

5. Papež Pius X. vyhlásil: „Zvyk nepřipouštět děti ke zpovědi anebo jim nedávat rozhřešení, když již k rozumu dospěly, nelze naprosto schvalovat.“³ Pokud děti na počátku věku rozeznávání nejsou připravovány a s láskou přiváděny ke svátosti pokání, brání se těmto pokřtěným dětem v jejich právu zpovídat se ze svých hříchů. Je třeba též mít na zřeteli užitečnost zpovědi, jež má svou účinnost, i když jde jen o lehké hříchy, a působí růst milosti a lásky, vytváří dobré dispozice dítěte k přijetí eucharistie a pomáhá zdokonalovat se v křesťanském životě.

2 srv. LG 11: EV I, 314.

3 Dekret Quam singulari, VII: AAS 2 (1910), 583.

Zdá se tedy, že není možno vyloučit užitečnost zpovědi jménem těch forem kajícího nebo služby slova, jimiž se v dětech pěstuje pokání jako ctnost. Mohou se však užitečně konat spolu se svátostí pokání, jež je připravena vhodnou katechezí. Pastorační zkušenost církve, obohacená mnohými svědectvími, a to i současnými, učí, jak velmi je takzvané období rozpoznávání vhodné k tomu, aby po dobře připraveném přijetí svátostí pokání a eucharistie křestní milost přinášela u dětí první plody, jež je pak možno pěstovat další přiměřenou katechezí.

Po uvážení všeho, se zřetelem na společnou a všeobecnou praxi, již nelze zrušit bez schválení Apoštolského stolce, a po vyslechnutí biskupských konferencí tento Svätý stolec soudí, že má být zachován současný zvyk církve, aby zpověď předcházela prvé přijímání. to však vůbec nebrání zdokonalit tento zvyk různým způsobem, například společným slavením kající pobožnosti, jež předchází svátost pokání nebo po ní následuje.

Svätý stolec nezanedbává zvláštní důvody a okolnosti různých krajů, ale povzbuzuje biskupy, aby se v této důležité věci neodkláněli od platného zvyku církve, pokud se s ním dříve neporadí v duchu hierarchického společenství. Též ať biskupové nedovolí ani duchovním správcům far, ani vychovatelům, ani řeholním institutům, aby začali opomíjet nebo nadále opomíjeli tento platný zvyk.

Proto v oblastech se zavedenou praxí značně odchylnou od původního zvyku ať se biskupské konference postarají, aby takové pokusy byly znovu prozkoumány. pokud je však budou chtít ponechat nadále, ať to nedělají bez konzultace a bez souhlasu Svätého stolce, jenž je s ochotou vyslechně.*

Papež Pavel VI. svým lidem Státního sekretariátu č. 177335 z 18. března 1971 schválil a svou autoritou potvrdil toto Všeobecné direktorium i s Dodatkem a nařídil, aby bylo zveřejněno.

V Římě na Velkou noc, 11. dubna 1971.

John G. kard. Wright, *prefekt*
Pietro Palazzini, *sekretář*

* V souvislosti s tímto paragrafem vydala Kongregace pro svátosti a Kongregace pro klérus 24. května 1973 vyhlášku, kterou zde uveřejňujeme (srv. AAS 65, 1973, s. 410):

VYHLÁŠKA

o udílení svátosti smíření před prvním sv. přijímáním dětí

Svätý Otec Pius X. stanovil dekretem *Quam singulari* dne 8. srpna 1910 (AAS, s. 577 – 583), opíraje se o kanonický předpis XXI Čtvrtého lateránského koncilu, aby děti už od jisté věkové hranice přijímaly svátost smíření a eucharistie. Tento příkaz, uvedený do praxe celé církve, již přinesl a ještě nyní přináší mnoho plodů křesťanského života a duchovní dokonalosti.

„Dodatek“ Všeobecného katechetického direktoria vyhlášeného Posvátnou kongregací pro klérus dne 11. dubna 1971 (AAS 1972, s. 97 – 176) potvrzuje pak zvyk udílet před prvním sv. přijímáním dětí svátost smíření těmito slovy: „Po zvážení všech okolností, s přihlédnutím k obvyklé praxi, od níž se nelze svévolně odchýlit bez souhlasu Apoštolského stolce, po vyslechnutí názoru biskupských konferencí, soudí Svätý stolec, že je dobré, aby se zachovala v církvi živá zvyklost provádět před prvním sv. přijímáním zpověď.“ (č. 5).

Týž dokument uvážil jisté nové, někde zaváděné praktiky, které dovolují přistoupit poprvé k eucharistii bez přijetí svátosti smíření; povoluje pouze, že se v oněch pokusech, ovšem dočasně, může pokračovat“ po předchozí domluvě s Apoštolským stolcem a v jednotě úmyslu s tímto stolcem...“ (tamtéž).

Po bedlivém zvážení a s přihlédnutím k žádostem biskupů prohlašují Posvátné kongregace pro svátosti a pro klérus tímto dokumentem, se souhlasem papeže Pavla VI., že těmto pokusům je třeba po

dvou letech učinit konec s uzavřením školního roku 1972 – 1973 a že se tedy všichni a všude mají řídit dekretem Quam singulari.

V Římě, dne 24. května 1973

Antonius kar. Samoré, prefekt
Ioannes kard. Wright, prefekt

Návrat k duchu dekretu Quam singulari byl nakonec znovu zdůrazněn 20. května 1977 v Responsum ad propositum dubium, vydané společně Kongregací pro svátosti a bohoslužbu a Kongregací pro klérus (AAS 69, 1977, s. 427):

Zda je dovoleno podávat první sv. přijímání před přijetím svátosti smíření

Zda je po vyhlášce z 24. května 1973 dosud podle generální směrnice dovoleno podávat první sv. přijímání před přijetím svátosti smíření v těch farnostech, kde tato praxe v posledních letech žila, na to odpověděly Posvátné kongregace pro svátosti a bohoslužbu a pro klérus s papežským schválením: záporně a ve smyslu vyhlášky samé.

Smysl vyhlášky je pak ten, aby po uplynutí roku od jejího zveřejnění přestaly všechny pokusy přijímat první sv. přijímání bez předchozího přijetí svátosti smíření, aby se obnovila církevní kázeň v duchu dekretu Quam singulari.

V Římě, dne 20. května 1977

Iacobus kard. Knox, prefekt
Ioannes kard. Wright, prefekt

Zkratky

DOKUMENTY II. Vatikánského koncilu

AA – Apostolicam actuositatem
AG – Ad gentes divinitus
CD – Christus Dominus
DH – Dignitatis humanae
DV – Dei Verbum
GE – Gravissimum educationis
GS – Gaudium et spes
IM – Inter mirifica
LG – Lumen Gentium
NAE – Nostra aetate
OE – Orientalium ecclesiarum
OT – Optatum totius
PC – Perfectae caritatis
PO – Presbyterorum ordinis
SC – Sacrosanctum concilium
UR – Unitatis redintegratio

OSTATNÍ DOKUMENTY

AAS – Acta Apostolicae Sedis, Roma 1909 ss.

ASS – Acta Sanctae Sedis, Roma 1865 - 1908

CIC – Codex Iuris Canonici

DS – Denzinger-Schönmetzer, Enchiridion Symbolorum Definitionum et Declarationum

EB – Enchiridion Biblicum

EP - Enchiridion Patristicum

EV – Enchiridion Vaticanum

OR - L 'Osservatore Romano

S. Chr. – Sources chrétiennes, Parigi 1941 ss.

OBSAH

ÚVOD.	1
------------	---

ČÁST I – AKTUÁLNOST PROBLÉMU

Význam a cíl této části	3
-----------------------------------	---

SOUČASNÁ SITUACE VE SVĚTĚ

Současná doba podléhá nepřetržitým změnám.	3
Dnešní pluralismus.	4
Dynamika naší doby.	4
Stav náboženského cítění.	5

SOUČASNÁ SITUACE V CÍRKVI

„Tradiční“ víra	6
Náboženská lhostejnost a ateismus	6
Víra a různé kultury.	7
Dílo obnovy	8

ČÁST II – SLUŽBA SLOVA

KAPITOLA I – SLUŽBA SLOVA A ZJEVENÍ

Zjevení: Boží dar.	10
Zjevení: události a slova	10
Ježíš Kristus, prostředník a plnost celého zjevení.	10
Služba slova neboli hlásání Božího slova: úkon živé tradice.	11
Písmo svaté.	13
Víra: Odpověď na Boží slovo.	13
Úloha služby slova	14

KAPITOLA II – KATECHEZE V PASTORAČNÍM POSLÁNÍ CÍRKVE (význam, cíl, účinnost)

Služba slova v církvi.	14
Katecheze a evangelizace.	15
Úlohy katecheze	16
Katecheze a milost víry.	16
Katecheze a závazky víry.	17
Katecheze a poznání víry.	17
Katecheze a život v duchu modlitby liturgické i soukromé.	17
Katecheze – křesťanské světlo pro lidský život.	18
Katecheze a jednota křesťanů.	18
Katecheze a poslání církve ve světě.	19
Katecheze a eschatologická naděje.	19

Katecheze a pokrok v životě víry	19
Bohatost katechetické činnosti.	20
Účinnost Božího slova při katechezi	20
Boží pedagogika ve zjevení a pedagogika církve při katechizaci	21
Věrnost Bohu i lidem	21
Nevyhnutelnost církevního svědectví.	21

ČÁST III – KŘESŤANSKÉ POSELSTVÍ

Význam a cíl této části	23
-----------------------------------	----

KAPITOLA I - NORMY A KRITÉRIA

Obsah katecheze vzhledem k různým formám církevního života, k rozmanitým kulturám a rozdílnému způsobu vyjadřování lidí	23
Celistvost obsahu jako cíl katecheze	24
Obsah katecheze je organickým a životným celkem.	24
Kristocentrismus katecheze.	25
Trojičný centrismus katecheze.	25
Pro nás, lidi, a pro naši spásu.	26
Hierarchie pravd, jež je třeba zachovat v katechezi.	26
Tajemství spásy jako dějiny.	27
Prameny katecheze.	27
Všeobecný princip katechetické metodologie.	28

KAPITOLA II – PODSTATNÉ PRVKY KŘESŤANSKÉHO POSELSTVÍ

Tajemství jednoho Boha: Otce, Syna, Ducha svatého.	29
Pravá bohopocta v sekularizovaném světě.	29
Poznání Boha a svědectví lásky.	30
Ježíš Kristus, Syn Boží, prvorozený ze všeho stvoření a Spasitel.	30
Stvoření, počátek plánu spásy.	31
Ježíš Kristus, střed plánu spásy.	32
Ježíš Kristus, pravý Bůh a pravý člověk v jednotě božské osoby.	32
Ježíš Kristus, Spasitel a Vykupitel světa	33
Svätosti – Kristovo působení v církvi, která je prvotní svátostí	33
Plný význam svátostí	34
Katecheze o svátostech	34
Eucharistie, střed celého svátostného života	35
Svätost manželství.	36
Nový člověk.	36
Lidská a křesťanská svoboda.	37
Hřích člověka.	38
Mravní život křesťanů	39
Dokonalost lásky.	40
Církev, Boží lid a ustanovení spásy.	40
Církev jako společenství.	41
Církev jako instituce spásy.	42
Maria, Rodička Boží, Matka a vzor církve.	43

Věčné společenství s Bohem	44
----------------------------------	----

ČÁST IV – PRVKY METODOLOGIE

Význam a cíl této části.	46
Úloha katechety.	46
Induktivní a deduktivní metoda.	47
Formule.	47
Zkušenost.	47
Rozvoj činnosti a tvořivosti katechizovaných.	48
Skupiny.	49

ČÁST V – KATECHEZE PODLE VĚKU

Význam a cíl této části.	50
Věk malého dítěte.	50
Dětský věk.	51
Děti, které nechodí do školy.	52
Děti z nábožensky lhostejných rodin.	52
Věk dospívání (adolescence) a mládí.	53
Preadolescence, adolescence a mladý věk.	53
Hledání smyslu života.	54
Důraz na skutečné hodnoty.	54
Autonomie osobnosti.	54
Skupiny adolescentů.	55
Intelektuální požadavky.	55
Činnost.	56
Adolescenti, kteří nenavštěvují školu.	56
Nepřizpůsobivé děti a nepřizpůsobiví adolescenti.	56
Věk dospělosti.	57
Dynamické orientace věku dospělosti: Společenství a samota.	57
Zdokonalování osobnosti.	58
Stáří.	58
Zvláštní formy katecheze dospělých.	59
Zvláštní úlohy katecheze pro dospělé.	59

ČÁST VI – PASTORACE SLUŽBY SLOVA

Pastorační činnost.	61
--------------------------	----

KAPITOLA I – ROZBOR SITUACE

Cíl.	61
Předmět.	62
Způsoby.	62
Výsledky.	62

KAPITOLA II

Program činnosti.	63
Cíle.	63
Prostředky.	64
Normy.	64
Rozdělení a podpora zodpovědnosti.	64

KAPITOLA III

Formace katechetů.	65
Vyšší instituty a katechetické školy.	65
Předběžná formace.	65
Cíl katechetické formace.	66
Formace naukově teologická, antropologická, naukově teologická.	66
Jak si osvojit umění katechizovat.	67
Duchovní život katechetů.	67
Formace katechetů.	67

KAPITOLA IV

Pracovní pomůcky.	68
Katechetická direktoria.	68
Programy.	69
Katechismy.	69
Didaktické texty.	70
Knihy pro katechety.	70
Audiovizuální pomůcky.	70
Hromadné sdělovací prostředky.	71
„Programová instrukce“	71

KAPITOLA V

Organizace katecheze.	71
Diecézní struktury.	72
Regionální struktury.	72
Národní struktury.	72

KAPITOLA VI – KOORDINACE KATECHETICKÉ PASTORACE S CELOU PASTORAČNÍ ČINNOSTÍ

Katecheze a pastorace.	73
Katechumenát dospělých.	73

KAPITOLA VII – NEVYHNUTELNOST VĚDECKÉHO VÝZKUMU

Vědecký výzkum.	74
-------------------------	----

KAPITOLA VIII – MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE A VZTAHY SE SVATÝM STOLCEM

Mezinárodní spolupráce.	74
Svatý stolec.	75
Posvátná kongregace pro klérus.	75

DODATEK – O PŘÍPRAVĚ KE SVÁTOSTI POKÁNÍ A EUCHARISTIE

Věk rozumového rozpoznávání.	76
Formace a vývoj mravního svědomí dětí.	76
Vysvětlení důležitosti svátosti pokání.	77
Některé nedávné pokusy.	77
Velká důležitost současné všeobecně platné praxe.	78
Zkratky.	81
OBSAH.	82